

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Br. 17/188

Datum: 14.02.2024

Na osnovu člana 92. stav 4. i člana 93. stav 4. Ustava Republike Kosovo, člana 8. Zakona br. 08/L-117 o Vladi Republike Kosovo, u skladu sa članom 19 Pravilnika o radu Vlade Republike Kosovo br. 09/2011, Vlada Republike Kosovo, na sednici održanoj 14 februara 2024. godine, donosi

ODLUKU

1. Usvaja se Koncept dokumenta za Seme.
2. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja i druge nadležne institucije dužni su da sprovode ovu odluku, u skladu sa Pravilnikom o radu Vlade.
3. Odluka stupa na snagu danom objavljivanja u Službenom listu Republike Kosovo.

Albin KURTI

Premijer Republike Kosovo

Dostavlja se:

- Zamenicima premijera
- Svim ministarstvima (ministrima)
- Generalnom sekretaru KP-a
- Arhivi Vlade

Republika e Kosovës
Republika Kosovo-Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada – Government

Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural/Ministarstvo Poljoprivrede, Šumarstva i
Ruralnog Razvoja/Ministry of Agriculture, Forestry and Rural Development

NACRT KONCEPT DOKUMENT ZA SEME

Priština 2023

SADRŽAJ

Uvod	3
Biljna proizvodnja	9
Žitarice	9
Povrće	11
3.1: Opcija nijednu promenu	44
3.2: Opcija za poboljšanje primene i izvršenja	44
3.3: Treća opcija [određuje se odvojeno za svaki konceptni dokument]	45
Poglavlje 4: Identifikacija i procena budućih uticaja	51
UTICAJI NA ŽIVOTNU SREDINU	55
Uticaj na zdravlje životinja	55
OSNOVNA PRAVA	56
Princip i jednakost	56
Pravne garancije i društvene odredbe obezbediće jednaka prava za sve strane.	56
Uticaj na osnovna prava i dobro upravljanje	56
Poglavlje 4.1: Izazovi prikupljanja podataka	56
Uticaj podataka na izradu koncept dokumenta (prikupljanje podataka)	56
Poglavlje 6: Poređenje opcija	58
Poglavlje 6.1: Planovi sprovođenja za različite opcije	58
Poglavlje 7: Zaključci i sledeći koraci	71
Dodatak 1: Forma procene za ekonomski uticaj.....	74
Dodatak 2: Forma procene za društvene uticaje	76
Dodatak 3: Forma procene za uticaje životne sredine	79
Dodatak 4: Forma procene za uticaj osnovnih prava.....	82

Uvod

Konceptni dokument za seme je pripremljen od Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja u skladu sa Smernicm i Priručnikom za izradu konceptnih dokumenata br. 95/2018 od datuma 21.03.2018. a u skladu sa pravilima i procedurom Vlade.

Sektor semena je od posebnog značaja za poljoprivrednike koji se bave proizvodnjom poljoprivrednih kultura, što ima direktan uticaj na njihovo društveno blagostanje, kao i uticaj na razvoj održive poljoprivrede sa ekonomskim uticajem u svakoj zemlji, svaki put s obzirom na ispunjenje potrebe stanovništva za kvalitetnu hranu.

U Republici Kosovo, problemi u sektoru semena su brojni, počev od institucionalne organizacione strukture u kojoj treba jasno definisati odgovornosti ovog osetljivog i posebnog sektora.

U zakonodavnom aspektu, sektor semena na Kosovu se razvio u periodu 2003. godine, kada je usvojen zakon o semenu (Zakon br. 2003/5), koji je u međuvremenu imao samo jednu izmenu i dopunu kaznenih odredbi (Zakon br. 08 /L-080), ali ne iu drugim materijalnim aspektima.

Zakon je s vremena na vreme dopunjavan administrativnim uputstvima (AU), ali koja ne zadovoljavaju trenutne dinamičke potrebe sektora semena.

Takođe, sadašnji zakon pripada vremenu privremenih samoupravnih institucija, pa i njegovo upotpunjavanje administrativnim uputstvima u aktuelnom periodu predstavlja pravne praznine koje se moraju menjati.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR) je na osnovu trenutnog stanja u semenskom sektoru u našoj zemlji izradilo ovaj koncept dokument (KD), u kojem su identifikovani i analizirani nedostaci postojećeg zakonodavstva koji su uticaj na razvoj sektora semena, a koji će prethoditi novom Zakonu o semenu u Republici Kosovo.

Opšti cilj ovog koncept dokumenta je stvaranje odgovarajućeg zakonskog okvira koji omogućava: (i) uvoz kvalitetnog semena, neophodnog za zaštitu poljoprivrednika od nekvalitetnog semena; (ii) uticaj na razvoj sektora biljne proizvodnje; (iii) povećanje prosečnih prinosa na nivou zemlje; (iv) korist od kvalitetnih proizvoda koji će imati uticaj na javno zdravlje.

Specifični ciljevi definisani ovim konceptom su: (i) transponovanje zakonodavstva EU-a ('acquis') iz sektora semena u lokalno zakonodavstvo; (ii) unapređenje fitosanitarne kontrole kvaliteta semena prema međunarodnim standardima (ISTA, UPOV, OECD); (iii) određivanje institucije odgovorne za sertifikaciju semena, vršenje ispitivanja semena

na kultivaciju i upotrebnu vrednost (KUV), prepoznatljivost, ujednačenost i stabilnost (DUS) i naknadnu kontrolu u skladu sa standardima UPOV i ISTA; (iv) izgradnju kapaciteta za sprovođenje Zakona i inspekciju sorti i hibrida nakon registracije u Kosovskoj listi semena; (v) zaštita lokalnih farmera od uvoza i trgovine nekvalitetnim semenom i podizanje svesti o ulozi i značaju kvalitetnog semena.

Nakon svih analiza o uticajima na sektor semena, dobijene su tri (3) različite opcije koje su ispitane za postizanje ovih ciljeva, i na kraju je zaključeno da je najpogodnija opcija „Opcija 3“, što znači dizajn novog zakona o semenu u Republici Kosovo.

U sledećim tabelama prikazani su osnovni podaci koncept dokumenta za seme prikazani u sažetom obliku.

Tabela sa opštim informacijama za koncept dokument

Naslov	Koncept dokument za seme
Vodeće ministarstvo	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja Departament za poljoprivrednu politiku i tržišta Divizija za biljnu proizvodnju i navodnjavanje
Kontakt osoba	Bali Lestrani, tel: +383 38 200 38418 ; +383 44 140 711
Nacionalni plan za razvoj	<p>Razvojni cilj i strateški cilj:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1.9 Izgradnja održivih veza između farmera, prerađivača i trgovaca na malo - Strateška mera: Ispunjavanje zahteva za bezbednu i zdravu hranu - Aktivnost - Izrada koncept dokumenta za seme
Strateški prioritet	<ul style="list-style-type: none"> • Program Vlade Republike Kosovo 2021-2025 <li style="padding-left: 20px;">2.10. Poljoprivreda, šumarstvo i ruralni razvoj <li style="padding-left: 40px;">2.10.5 Bezbednost hrane • Nacionalna strategija za razvoj 2030 <li style="padding-left: 20px;">Stub I - Održivi ekonomski razvoj <p>Razvojni cilj: Digitalna, cirkularna i konkurentna ekonomija Strateški cilj: 1.9 Izgradnja održivih veza između farmeri, prerađivači i trgovci na malo</p>

	<p>Strateška svrha: Obezbeđivanje i obezbeđenje kvalitetnog semena za poljoprivrednu proizvodnju.</p> <p>Specifični ciljevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pобољшanje fitosanitarne kontrole kvaliteta semena prema међunarodnim standardima (ISTA, UPOV, OECD); • Određivanje institucije odgovorne za sertifikaciju semena, vršenje ispitivanja semena na kultivaciju i upotrebnu vrednost (VKP-KUV), prepoznatljivost, ujednačenost i stabilnost (DUS) i Post-kontrola u skladu sa standardima UPOV i ISTA; • Podizanje kapaciteta za sprovođenje zakona i inspekciju sorti i hibrida nakon registracije u Kosovskoj listi semena. • Zaštita lokalnih farmera od uvoza i trgovine nekvalitetnim semenom i podizanje svesti o ulozi i značaju kvalitetnog semena.
Radna grupa	<p>Odlukom broj 119, Ref.KGS 149/23 datuma 28.02.2023.godine, generalni sekretar MPŠRR-a imenuje Radnu grupu za izradu Koncept dokumenta za seme: Bali Lestrani-predsjedavajući, Kasum Morina-zam. Predsednici, Hisen Muzliukaj, Sanije Kelaj, Bajram Seferaj, Arton Bekoli, Fatmire Tahiri-Mirena, Veton Cocaj, Leonora Arifi, Merita Ramadžiku, Ekrem Ahmeti, Valbona Fetahu, Albulena Blaku, Arben Osmanaj, Dukagjin Zeka, Valdete Avdiu.</p>

Poglavlje 1: Definisane probleme

Koncept dokument ima za cilj da se pozabavi pitanjima koja nisu mogla biti obuhvaćena trenutnom zakonskom regulativom semena.

Razvoj poljoprivrednog sektora, kao osnovne osnove za postizanje jednog od strateških ciljeva koje je postavila Vlada – bezbednost i sigurnost hrane, što nije moguće bez razvoja sektora semena.

Seme je važan deo sektora biljne proizvodnje, pa će postepeno poboljšanje semenskog sistema omogućiti povećanje lokalne proizvodnje poljoprivrednih proizvoda za poboljšanje ekonomskih i socijalnih uslova poljoprivrednika i ruralnih područja.

Ovaj koncept razvoja sektora semena u Republici Kosovo će se realizovati radi postizanja gore navedenih ciljeva i definisanja strateške politike za zemlju u cilju poboljšanja sektora

semena. Koncept obuhvata zadatke i ciljeve za unapređenje sektora, pravce za razvoj i poboljšanje svih delova semenskog lanca.

Zakonodavstvo, sektor semena u Republici Kosovo u zakonodavnom aspektu se razvija od 2003. godine, kada je usvojen zakon o semenu (Zakon br. 2003/5), za koji je postojala samo jedna izmena i dopuna kaznenih odredbi (Zakon br. 08/L-080), ali ne iu drugim sadržajnim aspektima. Zakon je s vremena na vreme dopunjavan administrativnim uputstvima, ali koja ne zadovoljavaju trenutne dinamičke potrebe semenskog sektora. Takođe, sadašnji zakon spada u vreme privremenih samoupravnih institucija, pa i njegovo upotpunjavanje sa AU trenutno predstavlja pravni vakum.

Na našem tržištu nemamo lokalne sorte ili hibride. Poljoprivrednici koriste seme iz uvoza, lokalne proizvodne kompanije (seme pšenice) i merkantilno seme. Na osnovu podataka nekih zvaničnih dokumenata proizilazi da je udeo semena iz uvoza 7.736 t, količina koja pokriva oko 35.000 ha obrađenih površina sa pšenicom, dok seme koje proizvode domaće kompanije je oko 2.925 t, čime se količina može da se obradi oko 13.000 ha, dok je ostatak obrađene površine pšenice pokriven komercijalnim semenom koje ne prolazi nikakvu proceduru sertifikacije ili licenciranja. Prema statistikama, Kosovo je 2021. godine izvezlo 546 tona seme pšenice.

Seme kukuruza se uglavnom uvozi, isključujući relativno malu površinu koja se obrađuje sa lokalnim stanovništvom. Uvezeno seme kukuruza pripada samo hibridima koji imaju visok genetski proizvodni potencijal. Isto tako, uvozi se i seme drugih žitarica, kao što su ječam i tritikal. Takođe, znatna količina semena krompira se uvozi, dok ostatak sami poljoprivrednici razmnožavaju i koriste za uzgoj. U međuvremenu, seme industrijskih biljaka se uvozi.

Seme povrtarskih kultura značajna količina se uvozi i potom razmnožavaju poljoprivrednici. Uglavnom semena povrća koje sami poljoprivrednici razmnožavaju su hibridna semena, koja već u drugoj godini gube produktivno dejstvo, što znači i pad prinosa.

Kontrolu kvaliteta semena ima za cilj da se realizuje za seme koje će se koristiti za njihovu sadnju, koje će uticati na povećanje prinosa u biljnoj proizvodnji, ali i za ocenu kvaliteta semena koje se koristi za ishranu ili za druge tehničke svrhe, prema metodama ispitivanja iz pravila Međunarodnog udruženja za ispitivanje semena (ISTA). Institucija odgovorna za testiranje semena je Poljoprivredni institut Kosova (IBK-PIK) u Peći. Seme koje podleže ispitivanju na uzgojnu i upotrebnu vrednost (VKP-UUV) su: pšenica, kukuruz, ječam, tritikale i krompir, oblik ispitivanja za ove useve je regulisan Administrativnim uputstvom u skladu sa međunarodnim standardima. Sertifikacija semena na Kosovu je nejasna, jer se ovaj segment distribuira u različitim digasterima, dok se VKP-UUV realizuje u Poljoprivrednom institutu Kosova, a sertifikaciju vrše fitosanitarni inspektori Agencije za hranu i veterinu (AUV-AHV). Fitosanitarni inspektori su opšti, nemamo konkretnog inspektora samo za sertifikaciju semena.

Prema međunarodnim stručnjacima, ISTA pravila preporučuju da se sertifikacija semena vrši u instituciji kao što je IBK-PIK. I u tu svrhu, fitosanitarni inspektori moraju da sprovedu dodatnu obuku vezanu za sertifikaciju semena i da budu nezavisni i bez dodatnih obaveza.

Fragmentacija poljoprivrednog zemljišta na Kosovu je prilično izražena, ovaj argument se može posmatrati pozivajući se na veličinu farmi u površini (ha) i broj farmera izražen u procentima (%) koji su zvanično dokumentovani, pozivajući se na izvore iz podaci koje je objavilo Departament za ekonomske analize i poljoprivrednu statistiku (DEAPS), kao i drugi izvori, kao što su organizacione jedinice MPŠRR-a, Agencije za razvoj poljoprivrede (AZHB-ARP) i Kosovske agencije za statistiku (ASK) , pokazuju da je u 2020. godini **ukupna korišćena površina** poljoprivrednog zemljišta iznosila 420.210 ha sa % raspodele kako sledi: Livade i pašnjaci 52%, obradivo zemljište-oranice 43%, povrće (na otvorenom polju i stakleniku kao prvi usev), bašte i rasadnici 2%, plantaže-zasadi voća 2% i plantaže-zasadi vinograda 1%. Sa što se tiče **veličine farmi-gazdinstva**, uzimajući u obzir površinu oranica – njiva, 35% površine je na gazdinstvima veličine od 5 do manje od 10 ha, 21% površine u gazdinstvima od 2 do manje od 5 ha, 16% površine

u gazdinstvima veličine od 1 do manje od 2 ha a ostatak površine je u drugim veličinama. Što se tiče broja farmi, njih 91% ima površinu manju od 5 ha, dok kao površine ove farme pokrivaju 46% ukupne površine oranica - njiva. Kao rezultat toga, interesovanje poljoprivrednika za kvalitetno seme je malo, i kao rezultat toga, kao što se vidi iz podataka o uvozu i proizvodnji semena, kao i kultivisane površine sa pšenicom, uočava se da 40% semena pšenice je merkantilno, koja rezultira niskim prinosom po jedinici površine i ekstenzivni nastavak proizvodnje. Situacija sa hibridima kukuruza je bolja, jer i pored usitnjenosti-fregmentacije, poljoprivrednici koriste hibridno seme koje apsolutno dolazi iz uvoza.

Proizvođači semena na Kosovu su licencirani, su dve kompanije za proizvodnju semena pšenice, koje osnovno seme (B) uvezu, dok od njega proizvode seme prve kategorije (C1) i druge kategorije (C2), koje prodaju unutar zemlje, ali mogu i da ga izvoze. Uprkos proizvodnom kapacitetu semena pšenice od lokalnih kompanija, proizvedena količina pokriva oko 16% površine uzgoja sa pšenicom. Seme krompira proizvodi se od lokalnih kompanija, ali zbog karakteristika razmnožavanja, proizvedene količine su zasnovane na zahtevima farmera zadrugara. Nemamo licenciranih proizvođača semena kukuruza, takođe i drugih semena.

Genetski poboljšivači semena u našoj zemlji, prema podacima, ne postoje lokalne sorte ili hibridi koji se nude poljoprivrednicima. Nedostatak lokalnih sorti ili hibrida semena znači apsolutnu zavisnost od uvoza semena.

Savetodavna služba je organizovana u okviru Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR) i na opštinskom nivou, ali pre ima organizacionu ulogu, preko koje treba da se šire sve informacije u vezi sa ulogom i značajem kvalitetnog semena. nalaze se na Listi semena Kosova, njihov proizvodni potencijal i tehnologije uzgoja. Zbog ograničenih kapaciteta savetodavnog osoblja i nedostatak međuinstitucionalne saradnje, distribucije informacija kod farmera za seme u našoj zemlji je ograničena.

Razvoj institucija i semenskih kompanija je važna komponenta koja bi imala za cilj da zaokruži lanac obezbeđenja i bezbednosti semena za lokalne potrebe. U ovom aspektu, uloga institucija kao što su: MPŠRR, DPPT, PIK, AHV, Carina, Kompanije za proizvodnju semena i Poljoprivredni fakulteti, je ključna za unapređenje sektora semena na Kosovu. Saradnja navedenih institucija nije na zadovoljavajućem nivou.

Biljna proizvodnja

Žitarice

Sa žitaricama u 2021. godini na Kosovu je obrađeno 124.477 ha ili 237 ha manje u odnosu na 2020. U površinama sa žitaricama dominira kultura pšenice sa 64,2% ili 79.970 ha ukupne površine pod žitaricama. Trendovi gajenja sa pšenicom nemaju značajne promene po površini. Sa kvalitetnim semenom i sertifikovane su uzgojene oko 48.000 ha, dok se na drugoj površini je korišćeno merkantilno seme.

Usev kukuruza u 2021. godini bilo je povećanje površine za 0,1% u poređenju sa 2020. godinom ili 39.710 ha, takođe i ostale žitarice su imale povećanje obradivih površina kao što se vidi u sledećoj tabeli. Uzgoj kukuruza se uglavnom ostvaruje hibridnim semenom (F1) koje je u potpunosti dolazi iz uvoza, dok je nekoliko desetina hektara mogu biti uzgajano autohtonim semenom. Dok se druge žitarice uglavnom uzgajaju sa uvezenim semenom i u nekim slučajevima, kao što je usev ječma, unapred se ugovaraju površine površine su ugovorene unapred, i zahtevi proizvodnje ječma takođe obezbeđuju i seme.

Tabela 1: Površina, proizvodnja i prinos žitarica, 2017-2021

Kulture	2017	2018	2019	2020	2021	Promena-razlika 2021/2020 u %
Površina	ha					
Žitarice	120,746	123,869	124,199	124,714	124,477	-0.2
Pšenica	80,519	81,123	80,273	80,473	79,970	-0.6
Kukuruz	35,951	38,453	39,441	39,684	39,710	0.1
Ječam	1,605	1,948	1,954	1,982	2,060	3.9
Raž	318	434	420	425	555	30.7
Zob	2,320	1,797	1,975	2,009	2,030	1.1

Ostale žitarice Zrno	33	113	136	141	153	8.4
Proizvodnja	t					
Žitarice	477,880	441,757	459,404	529,112	504,371	-4.7
Pšenica	320,136	280,616	284,999	341,818	322,018	-5.8
Kukuruz	147,200	151,921	163,930	175,180	170,393	-2.7
Ječam	4,687	5,124	5,159	5,764	5,610	-2.7
Raž	866	1,049	1,010	1,153	1,409	22.2
Zob	4,862	2,751	3,954	4,769	4,500	-5.7
Ostale žitarice Zrno	129	296	352	427	441	3.3
Prinos	t/ha					
Pšenica	3.98	3.46	3.55	4.25	4.03	-5.2
Kukuruz	4.09	3.95	4.16	4.41	4.29	-2.8
Ječam	2.92	2.63	2.64	2.91	2.72	-6.3
Raž	2.72	2.41	2.41	2.71	2.54	-6.5
Zob	2.10	1.53	2.00	2.37	2.22	-6.6
Ostale žitarice Zrno	3.87	2.62	2.59	3.03	2.89	-4.7

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih privreda ('17,'18,'19,'20,'21)

Ukupna domaća proizvodnja pšenice iznosila je 322.018 tona, što pokriva 69,6% domaćih potreba. Većina žitarica je korišćena za ishranu ljudi, a ostatak je prodat i korišćen za ishranu životinja. Vrednost domaće proizvodnje pšenice iznosila je 64,4 miliona. €, dok je trgovinski bilans i dalje negativan, a njegova vrednost je porasla zbog rasta cena na međunarodnom tržištu, ali i zbog povećanja uvezene količine pšenice i proizvoda od pšenice u 2021. godini.

U 2021. godini prosečna potrošnja pšenice po glavi stanovnika, uključujući proizvode koji sadrže pšenicu koja je pretvorena u pšenicu putem koeficijenta konverzije, iznosila je 207 kg.

Tabela 2: Bilans snabdevanja za seme pšenice, 2017-2021

	Jedinica	2017	2018	2019	2020	2021
Površina sa žitaricama	ha	120,746	123,869	124,199	124,714	124,477
Površina sa pšenicom	ha	80,519	81,123	80,273	80,473	79,970
Učešće pšenice	%	66.7	65.5	64.6	64.5	64.2
Prinos	t/ha	4.0	3.5	3.6	4.2	4.0

Proizvodnja	t	320,136	280,616	284,999	341,818	322,018
Uvoz semena pšenice	t	7,850	6,535	5,288	8,724	7,736
Izvoz semena pšenice	t	328	130	75	298	546

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih ekonomija ('17,'18,'19,'20,'21); ASK - Statistika spoljne trgovine; proračuni DEAPS – MPŠRR

Pojašnjenje: Za sve trgovinske podatke (izvoz i uvoz), godina prikazana u tabeli obuhvata period jul-decembar te godine i januar-jun naredne godine; p.e - podrazumeva ekvivalente proizvoda, odnosno svaki proizvod koji sadrži pšenicu pretvorenu u pšenicu; *Uvoz pšenice i ek. pšenice. pšenice i Izvoz pšenice i ek. pšenice, označava izvoz ili uvoz količine pšenice kao i svih ostalih proizvoda koji sadrže pšenicu koji se pretvaraju preko koeficijenta konverzije u pšenicu.

SA kukuruzom u 2021. godini je obrađeno 39.684 ha ili 31,9% ukupne površine zasađene žitaricama. Sa proizvedenom količinom od 170.393 tone, Kosovo pokriva 78% svojih potreba, pri čemu se najveći deo koristi kao hrana za životinje-stočna hrana. Za podmirenje opštih potreba uvozi se i kukuruz, a trgovinski bilans je i dalje negativan u iznosu od 15,6 miliona. €, koji se produbio zbog viših cena u 2021. godini, uprkos činjenici da je uvezena količina manja u odnosu na 2020. Prosečna potrošnja po glavi stanovnika za kukuruz, uključujući proizvode sa sadržajem kukuruza u 2021. godini iznosio je 44 kg.

Prema statističkim podacima, Kosovo izvozi seme kukuruza, ali prema podacima o registraciji proizvođača semena, nemamo nijednog proizvođača ili množioca hibridnog semena licenciranog i sertifikovanog.

Tabela 19: Bilans snabdevanja za seme kukuruza, 2017-2021

	Jedinica	2017	2018	2019	2020	2021
Površina sa žitaricama	ha	120,746	123,869	124,199	124,714	124,477
Površina sa kukuruzom	ha	35,951	38,453	39,441	39,684	39,710
Učešće kukuruza	%	29.8	31.0	31.8	31.8	31.9
Prinos	t/ha	4.09	3.95	4.16	4.41	4.29
Proizvodnja	t	147,200	151,921	163,930	175,180	170,393
Uvoz semena kukuruza	t	661	589	635	571	521
Izvoz semena kukuruza	t	91	28	81	157	54

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih ekonomija ('17,'18,'19,'20,'21); ASK - Statistika spoljne trgovine; proračuni DEAPS – MPŠRR

Pojašnjenje: Za sve trgovinske podatke (izvoz i uvoz), godina prikazana u tabeli obuhvata period jul-decembar te godine i januar-jun naredne godine; p.e - podrazumeva ekvivalente proizvoda, odnosno svaki proizvod koji sadrži pšenicu pretvorenu u pšenicu; *Uvoz pšenice i ek. pšenice. pšenice i Izvoz pšenice i ek. pšenice, označava izvoz ili uvoz količine pšenice kao i svih ostalih proizvoda koji sadrže pšenicu koji se pretvaraju preko koeficijenta konverzije u pšenicu.

Povrće

Povrtarske kulture imaju posebne karakteristike u poređenju sa žitaricama koje se gaje na Kosovu, njihovim uslovima uzgoja i metodama razmnožavanja. Seme povrća, sa

izuzetkom krompira, ne podleže terenskim ispitivanjima, već samo fitosanitarnim i laboratorijskim ispitivanjima.

Površine sa povrćem na Kosovu koje se gaje na otvorenim poljima, u plastenicima i baštama se računaju na ukupno 19.399 ha tokom 2021. godine. Kulture koje čine najveći deo ove površine su: krompir (3.854 ha), paprika (3.146 ha), bundeva (2.612 ha), pasulj (2.914 ha), luk (1.369 ha), lubenica (1.309 ha), kupus (923 ha), kukuruzna tikva (918 ha), paradajz (800 ha), dinja (321 ha), krastavac (305 ha) i druge povrtarske kulture koje dele manju površinu u odnosu na gore navedene useve.

Ako se analizira razlika između 2020. i 2021. godine, na površinama sa povrtarskim kulturama, može se uočiti da su skoro svi usevi zabeležili blagi porast površina, osim kod krastavca, paradajza i belog luka, koji su zabeležili smanjenje površina. Uopšteno gledano, ukupna površina sa povrćem povećana je za 0,8% u odnosu na 2020. godinu.

Tabela 3: Površina sa povrćem, 2017 - 2021

Kulture	2017	2018	2019	2020	2021	Promena-razlika 2021/2020 u %
Površina	ha					
Povrće	19,643	17,886	18,911	19,243	19,399	0.8
Krompir	4,290	3,606	3,688	3,771	3,854	2.2
Paradajz	862	757	794	815	800	-1.8
Crni patldžan	8	6	8	7	8	11.7
Paprika	3,035	3,038	3,108	3,134	3,146	0.4
Bundeva	2,270	2,255	2,502	2,577	2,612	1.4
Tikva kukuruza	684	810	898	913	918	0.5
Krastavac	305	273	304	313	305	-2.7
Lubenica	1,201	1,182	1,216	1,303	1,309	0.4
Dinja	388	298	313	318	321	0.9
Kupus	917	832	906	918	923	0.5
Karfijol	47	46	53	50	52	3.8
Spanać	161	160	197	150	154	2.8
Salata	92	78	88	79	82	3.7
Cvekla	-	9	9	7	7	2.1
R otkvica	-	5	5	5	5	2.7

Peršun	10	11	11	11	12	8.9
Praziluk	73	72	75	76	78	2.7
Luk	1,465	1,185	1,354	1,367	1,369	0.1
Beli luk	138	146	234	264	263	-0.6
Pasulj	3,406	2,845	2,888	2,904	2,914	0.3
Grašak	99	55	67	68	69	1.6
Ostale mahunarke	54	69	42	43	46	5.4
Šargarepa	107	112	121	126	129	2.6
Ostalo povrće	32	37	29	22	23	5.3

Izvor: ASK – Anketa poljoprivrednih ekonomija ('17,'18,'19,'20,'21)

Što se tiče proizvodnje za 2021. godinu, proizvodnja povrća procenjena je na 282.734 tone na ukupnoj površini od 19.399 ha, što u odnosu na 2020. godinu beleži pad proizvodnje za 2,7%. Pozivajući se na podatke o proizvodnji povrtarskih kultura za 2021. godinu, možemo reći da najveću proizvodnju imaju usevi kao što su krompir, bundeva, tikva, paprika, kupus i lubenica (preko 20.000 tona), a zatim ostale kulture poput paradajza, crnog luka, krastavac, pasulj, dinja itd. koji označavaju količinu proizvodnje ispod 20.000 tona.

Tabela 4: Proizvodnja povrća , 2017 - 2021

Kulture	2017	2018	2019	2020	2021	Promena-razlika 2021/2020 u %
Proizvodnja	t					
Povrće	358,394	265,420	300,559	290,555	282,734	-2.7
Krompir	118,250	68,790	73,816	74,508	73,984	-0.7
Paradajz	24,698	22,639	22,466	20,242	19,163	-5.3
Crni patldžan	204	107	155	137	144	5.0
Paprika	62,934	49,907	59,404	53,889	52,381	-2.8
Bundeva	25,564	20,208	23,050	22,535	22,326	-0.9
Tikva kukuruza	16,220	18,376	21,570	21,712	20,896	-3.8
Krastavac	10,204	7,009	9,173	9,055	8,480	-6.4
Lubenica	28,740	22,918	25,209	26,324	25,971	-1.3
Dinja	6,113	4,141	4,409	4,335	4,103	-5.3

Kupus	25,184	21,997	25,259	24,850	24,123	-2.9
Karfijol	911	725	1,004	905	885	-2.2
Spanać	1,546	1,348	2,053	1,452	1,408	-3.1
Salata	1,186	683	835	677	635	-6.2
Cvekla	-	73	80	56	51	-8.8
R otkvica	-	39	52	49	45	-7.1
Peršun	143	87	125	123	130	5.7
Praziluk	1,671	1,303	1,440	1,425	1,398	-1.9
Luk	22,436	16,317	19,879	18,859	17,792	-5.7
Beli luk	971	873	1,628	1,588	1,471	-7.4
Pasulj	8,687	5,688	6,713	5,708	5,349	-6.3
Grašak	348	146	169	152	138	-9.5
Ostale mahunarke	219	254	139	126	116	-8.3
Šargarepa	1,838	1,493	1,703	1,694	1,585	-6.4
Ostalo povrće	326	298	227	155	162	4.2

Izvor: ASK – Anketa poljoprivrednih ekonomija ('17,'18,'19,'20,'21)

Što se tiče prinosa povrća za 2021. godinu, u odnosu na prethodnu godinu, uočava se pad prinosa kod svih useva, ista situacija je i u proizvodnji, gde je u odnosu na 2020. godinu nivo proizvodnje manji. Ove promene u prinosu su posledica promena klimatskih uslova (suša i grad).

Tabela 5: Prinos povrća, 2017 - 2021

Kulture	2017	2018	2019	2020	2021	Promena-razlika 2021/2020 u %
Prinos	t / ha					
Krompir	27.56	19.08	20.01	19.76	19.20	-2.8
Paradajz	28.67	29.90	28.29	24.84	23.95	-3.5
Crni patldžan	26.32	16.90	19.19	18.44	17.34	-6.0
Paprika	20.74	16.43	19.11	17.19	16.65	-3.2
Bundeva	11.26	8.96	9.21	8.74	8.55	-2.3

Tikva kukuruza	23.71	22.70	24.01	23.77	22.76	-4.3
Krastavac	33.50	25.66	30.20	28.91	27.82	-3.8
Lubenica	23.93	19.38	20.73	20.20	19.84	-1.8
Dinja	15.77	13.92	14.08	13.64	12.80	-6.2
Kupus	27.46	26.44	27.88	27.07	26.13	-3.4
Karfijol	19.19	15.93	18.84	18.00	16.96	-5.8
Spanać	9.59	8.44	10.41	9.71	9.15	-5.7
Salata	12.82	8.79	9.47	8.58	7.76	-9.6
Cvekla	-	8.43	8.99	7.97	7.13	-10.6
R otkvica	-	8.32	10.52	10.07	9.11	-9.5
Peršun	14.21	8.15	11.20	10.95	10.63	-2.9
Praziluk	23.05	18.00	19.29	18.82	17.97	-4.5
Luk	15.32	13.77	14.68	13.80	13.00	-5.8
Beli luk	7.04	5.97	6.97	6.00	5.59	-6.9
Pasulj	2.55	2.00	2.32	1.97	1.84	-6.6
Grašak	3.52	2.64	2.52	2.23	1.99	-11.0
Ostale mahunarke	4.02	3.67	3.27	2.91	2.53	-13.0
Šargarepa	17.21	13.35	14.09	13.46	12.28	-8.8
Ostalo povrće	10.23	8.12	7.79	7.05	6.98	-1.1

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih ekonomija ('17,'18,'19,'20,'21)

U ukupnoj površini zasađenoj povrćem od 19.399 ha za 2021. godinu, površine sa paradajzom učestvuju sa 4,1%. Površine i proizvodnja paradajza su u 2021. godini smanjene u odnosu na prethodnu godinu za 1,8%, a proizvodnja za 5,3%, čime je pokriveno ukupno 50,8% potreba potrošnje. Ostatak je pokriven uvozom sa 18.685 tona, dok je izvoz 136 tona. Vrednost proizvodnje iznosila je 9,6 mil. €, dok je trgovinski bilans i dalje negativan.

Veličina farme

Površina obradivog zemljišta koja se koristi odnosi se na glavnu površinu tokom godine poljoprivredne proizvodnje. U 2020. godini ukupna korišćena površina poljoprivrednog zemljišta iznosila je 420.210 ha, od čega je ukupna obradiva površina iznosila 186.389 ha ili 44%, gde je obuhvaćeno 103.723 poljoprivredne ekonomijee.

Veličina ekonomije prema obradivim površinama, 2020

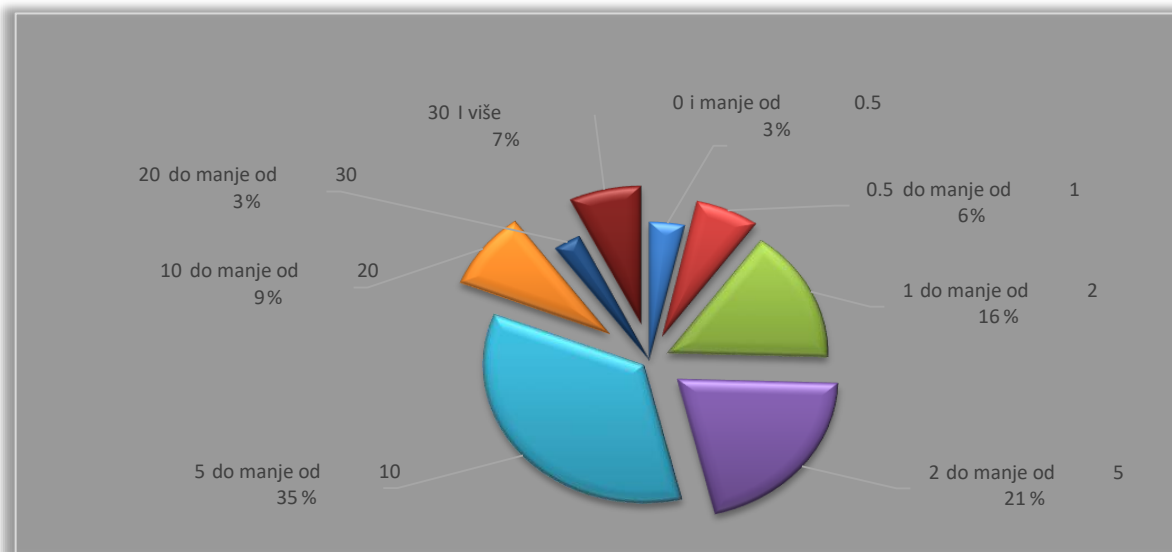
Veličina farme	Površina (ha)	Učešće (%)	Br. poljoprivrednih ekonomija	Učešće (%)
0 i manje od 0.5	6,453	3.5	31,290	30.2
0.5 do manje od 1	11,999	6.4	17,560	16.9
1 do manje od 2	29,005	15.6	22,560	21.8
2 do manje od 5	38,665	20.7	23,383	22.5
5 do manje od 10	64,819	34.8	7,063	6.8
10 do manje od 20	16,800	9.0	1,429	1.4
20 do manje od 30	5,255	2.8	240	0.2
30i više	13,393	7.2	198	0.2
Gjithsej*	186,389	100%	103,723	100%

Izvor: ASK – Anketa poljoprivrednih ekonomija 2020

*Nisu obuhvaćene PE severnih opština

Na Kosovu, veličina farmi-gazdinstva od 5 do manje od 10 ha predstavlja 35% ukupne površine obradivo zemljište/oranica – njiva, zatim sledi veličina farmi od 2 do manje od 5 ha (21%), veličina od 1 do manje od 2 ha (16%), i druge veličine sa manjim učešćem gde je veličina sa najmanjom površinom ona od 0 do manje od 0,5 ha.

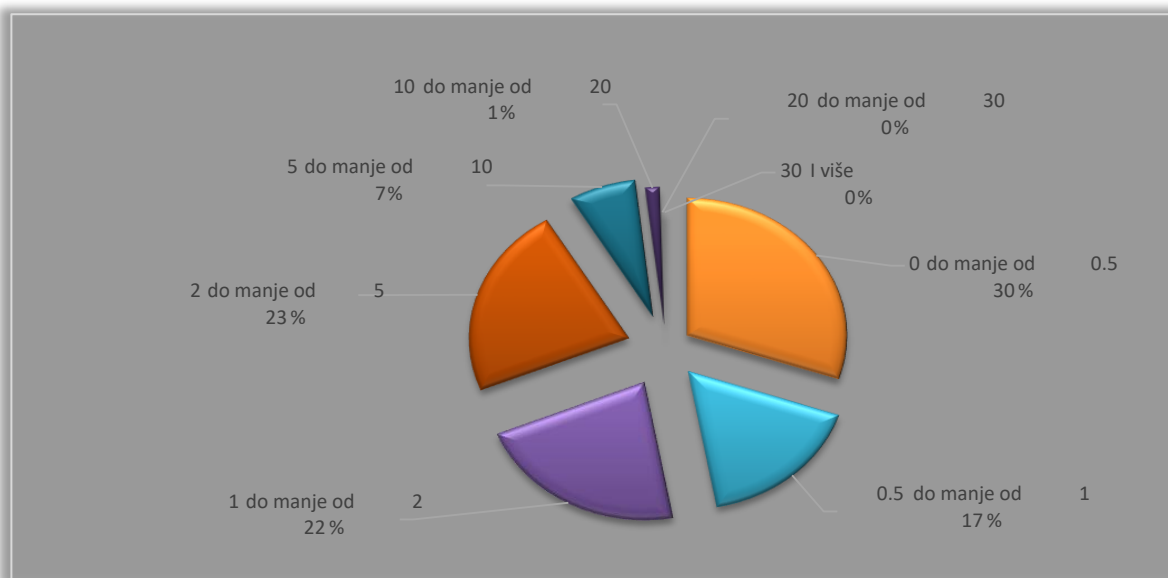
Veličina farme prema površini 2020, u %

Izvor: ASK - Anketa poljoprivrednih ekonomija 2020

Najveći broj poljoprivrednih gazdinstava na Kosovu uglavnom poseduje farme, u kojima po veličini dominiraju farme sa malom površinom. Tako gazdinstva veličine od 0 do manje od 0,5 ha poseduju 30% poljoprivrednih gazdinstava, zatim veličine od 2 do manje od 5 ha (23%), veličine od 1 do manje od 2 ha (22%) i grupe druge koje imaju manje učešće. Najmanji broj poljoprivrednih gazdinstava ili 0,2% ima gazdinstva veličine od 20 do manje od 30 ha, a 30 i više ha predstavlja svega 0,2% poljoprivrednih gazdinstava.

Broj poljoprivrednih gazdinstava prema veličini farme 2020, (%)

Izvor: ASK – Anketa poljoprivrednih ekonomija 2020

Relevantni politički dokumenti, zakoni i podzakonski akti

Dokument politike, zakon ili podzakonski akt	Veza (link) sa politikom ili planskim dokumentom preko interneta ili zakonskim aktima u Službenom listu	Institucija(e) Državna(e) odgovorna (e) za sprovođenje	Uloga i dužnosti institucije(a)
Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja 2022-2028	https://www.mbpzhrs.net/repository/docs/STRATEGJIA_20222028_FINAL_ALB_Web_Noprint_me_04.07.2022.pdf	MPŠRR	Vizija poljoprivredne strategije i ruralnog razvoja PSRR-a 2022 - 2028 je razvoj konkurentnog i inovativnog agro-ruralnog sektora zasnovanog na znanju, tehnologiji i savremenim standardima, nudeći visokokvalitetne proizvode unutrašnjem tržištu, regiona i EU-a, kao i održivi razvoj prirodnih resursa i životne sredine, obezbeđivanje ekonomskih aktivnosti i mogućnosti zapošljavanja, socijalne uključenosti i kvaliteta života

			stanovnika u ruralnim područjima.
ZAKON br. 2003/5 KOSOVSKI ZAKON ZA SEME	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2430	MPŠRR	Izrada politika i zakona za seme i sprovođenje Zakona.
ZAKON BR. 08/L-080 O IZMENAMA I DOPUNAMA ZAKONA Br. 2003/5 KOSOVA ZA SEME	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2430	MPŠRR	Izrada politika i zakona za seme i sprovođenje Zakona.
ZAKON BR. 03/L-029 ZA POLJOPRIVREDNU INSPEKCIJU	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2609	MPŠRR	Nadzor za sprovođenje Zakona za Seme
ADMINISTRATIVNO UPUTSTVO Br. 05/2021 za izmenu i dopunu administrativnog uputstva br. 08/2009 za	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=41142	MPŠRR	Određivanje poreza za licenciranje subjekata koji se bave ispitivanjem sorti za uzgoj proizvodne vrednosti - UPV i

<p>određivanje takse za registraciju subjekata, ispitivanje sorti za Vrednost Uzgojne Proizvodnje - VUP i štampanje etiketa za seme žitarica.</p>			<p>štampanje etiketa za seme žitarica.</p>
<p>ADMINIST RATIVNO UPUTSTVO BR. 01/2009 ZA PAKOVANJ E I OZNAČAVA NJE SERTIFIKO VANOG SEMENA</p>	<p>https://gzk.rks- gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID =7676</p>	<p>MPŠRR</p>	<p>Određuje kriterijume pakovanja i obeležavanja semena koje se koristi za razmnožavanje i plasman i koje se pakuje i obeležava prema šemi Ekonomске organizacije za saradnju i razvoj – OECD.</p>
<p>ADMINIST RATIVNO UPUTSTVO BR. 26/2008 Za poljske- terenske preglede belih žitarica.</p>	<p>https://gzk.rks- gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2430</p>	<p>MPŠRR AHV</p>	<p>Određuju se procedure koje treba sprovoditi za terenski pregled useva pšenice, ječma i ovsa zasejanih za seme.</p>

<p>ADMINISTRATIVNO UPUSTVO BR.13/2008 Za prepoznavanje i prihvatanje hibrida kukuruza.</p>	<p>https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=7579</p>	<p>MPŠRR PIK</p>	<p>Određuju se način istraživanja hibrida kukuruza na testiranim poljima i laboratorijama, statistička obrada podataka u cilju priznavanja i prihvatanja stranih hibrida u dozvoljenu listu Kosova.</p> <p>Istraživanjem hibrida na testiranim poljima i laboratorijama utvrđuje se uzgojna i korisnička vrednost hibrida, kao što su: prinos, vlažnost zrna, otpornost na bolesti i štetočine.</p>
<p>ADMINISTRATIVNO UPUSTVO BR.11/2008 Za prepoznavanje i prihvatanje sorti belih žitarica.</p>	<p>https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=7575</p>	<p>MPŠRR PIK</p>	<p>Određuje se način istraživanja sorti belih žitarica, pšenice, ječma, raži, tritikalea i ovasa na testiranim poljima i laboratorijama, obrada statističkih podataka radi priznavanja i</p>

			<p>prihvatanja stranih sorti u dozvoljenu listu Kosova.</p> <p>Istraživanjem sorti na testiranim poljima i laboratorijama utvrđuje se uzgojna i korisnička vrednost - UKV sorti, kao što su: prinos, vlažnost zrna, otpornost na bolesti i štetočine.</p>
<p>ADMINISTRATIVNO UPUSTVO BR.12/2008 Za ispitivanje uzgojnih upotrebnih vrednosti - UUV sorti krompira.</p>	<p>https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=7576</p>	<p>MPŠRR PIK</p>	<p>Određuje se način istraživanja sorti krompira na testiranim poljima i laboratorijama, obrada statističkih podataka u cilju priznavanja i prihvatanja sorti u dozvoljenu listu Kosova.</p> <p>Istraživanjem sorti u testiranim poljima i laboratorijama, uzgoj i korisnička vrednost -UKV sorti kao što su:</p>

			prinos krtola, broj krtola po biljci, otpornost protiv bolesti i štetočina i dr.
ADMINISTRATIVNO UPUSTVO MA - BR. 06/2007 Za određivanje cene tarifa za usluge fitosanitarne kontrole.	https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=7481	MPŠRR AHV PIB	Utvrđuju se cene naknade fitosanitarne kontrole koje vrše fitosanitarni inspektori i laboratorijske analize u Kosovskom poljoprivrednom institutu u Peći, pri Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja. Za izdavanje fitosanitarnih sertifikata za uvoz i izvoz robe moraju se platiti inspekcijske naknade.
ADMINISTRATIVNO UPUSTVO MA - BR. 18/2006 Za trgovinu semena povrća.	https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=7410	MPŠRR	Regulisani su kvaliteti semena povrća koji se odnose na plasman kao što su: analitička čistoća, sposobnost klijavosti kao i njihovo zdravlje.

<p>ADMINISTRATIVNO UPUSTVO Br. 04/2003 Za trgovinu semenom na Kosovu.</p>	<p>https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=7185</p>	<p>MPŠRR AHV PIB</p>	<p>Regulišu se pitanja u vezi sa trgovanjem semena koje zadovoljava standarde kvaliteta u pogledu sorte, analitičke čistoće, sposobnost klijavosti i zdravlja.</p>
<p>ADMINISTRATIVNO UPUSTVO Br.2003/05 Za registraciju i licenciranje semena i njihovu primenu na Kosovu.</p>	<p>https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=7186</p>	<p>MPŠRR</p>	<p>Reguliše se pitanje registracije proizvođača, trgovaca, pakera i prerađivača semena. Ovo Administrativno uputstvo se takođe bavi licenciranjem inspektora poljoprivrednih useva.</p>
<p>ADMINISTRATIVNO UPUSTVO Br.2003/06 Za trgovinu semenom krompira na Kosovu.</p>	<p>https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=7187</p>	<p>MPŠRR</p>	<p>Reguliše se trgovanje semenom krompira, službeni pregled, pakovanje, sertifikacija i uzorkovanje, kao i mere za sprečavanje širenja bolesti ili</p>

			<p>štetočina semena krompira.</p> <p>Osim toga, ovo Administrativno uputstvo u svojim programima takođe definiše minimalne uslove koje seme krompira mora da ispuni u pogledu kvaliteta, sertifikacije i zvaničnog označavanja semena krompira.</p>
<p>ADMINISTRATIVNO UPUTSTVO Br.2003/10 O dozvoli uvoza i prometa semena pšenice koje nije na listi sorti Kosova.</p>	<p>https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=7180</p>	MPŠRR	<p>S ciljem ublažavanja nedostatka semena pšenice na kosovskom tržištu – kao posledica suše koja je vladala na Kosovu tokom leta 2003. godine, za koju su prinosi pšenice bili niski i da bi se stvorili povoljniji uslovi za kosovske poljoprivrednike za planirane površine poljoprivrednog zemljišta pšenicom, ovo Administrativno uputstvo dozvoljava uvoz</p>

			<p>semena pšenice proizvedenog i upakovanog van Kosova čak iu slučajevima kada:</p> <p>(a) Seme pšenice se ne nalazi na Listi sorti Kosova, ali se nalazi na Listi susednih zemalja,</p> <p>(b) Seme pšenice se uvozi iz zemalja koje nisu članice OECD-a, kao što su Makedonija i Albanija.</p>
--	--	--	--

Glavni problem, uzroci i posledice

Drvo problema, koje prikazuje glavni problem, njegove uzroke i posledice

Efekti	<p><u>Pravila se ne sprovode kako treba - Pravila su nekompletna</u></p> <p>Za kvalitet uvezenog semena, proizvedene u zemlji i trgovana:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neodređivanje standarda (državnih kriterijuma) za različite agronomske parametre za seme namenjeno za njihovu proizvodnju ili preradu; • Promena kriterijuma za godine ispitivanja sorti ili hibrida koji će se testirati za uzgojnu i korisničku vrednost (UKV); • Nedostatak kontinuirane kontrole za sorte ili hibride koja se registruju u Listu semena i koji se uvoze narednih deset godina; • Nepotpuna kontrola nesertifikovanog lokalnog semena proizvedenog od strane neovlašćenih operatera; • Neusklađivanje kriterijuma između broja inspektora i broja površina za sertifikaciju semena, prema praksi zemalja EU-a;
---------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Nemogućnost pokrivanja površina terenskim pregledima na parcelama proizvodnih kompanija semena na Kosovu; • Nedostatak rezultata u eksperimentalnim oblastima Post-kontrole koji su neodvojiva karika procesa sertifikacije semena po standardima EU-a; • Neregulisanje kriterijuma u vezi mera protiv fizičkih ili pravnih lica koja postupaju suprotno Zakonu o semenu.
Glavni problem	Unapređenje pravne infrastrukture za seme u skladu sa onim EU-a
Uzroci	<p><u>Pravila se ne primenjuju pravilno:</u> Nepotpuno sprovođenje zakonodavstva o semenu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neprikladan kvalitet semena; • Niski poljoprivredni prinosi; • Neprikladno seme za poljoprivredne kulture; • Upotreba merkantilnog semena; • Nesprovođenje sankcija od strane sudova. <p><u>Pravila su nekompletirana</u></p> <p>Promene u zakonodavstvu za seme</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aktuelni zakon o semenu (Zakon br. 2003/5) je razvijen 2003. godine u vreme privremenih samoupravnih institucija. Od tog vremena je došlo do samo jedne izmene i dopunu kaznenih odredbi (Zakon br. 08/L-080), dok je s vremena na vreme dopunjavan administrativnim uputstvima, ali koja ne zadovoljavaju trenutne dinamičke potrebe sektor semena. <p>Nedostaci u aktuelnom zakonskom okviru semena</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zakonski nedostatak određivanja standarda (državnih kriterijuma) za različite agronomske parametre za seme što im je za cilj njihova proizvodnja ili prerada; • Zakonski nedostatak za određivanje glavnog državnog mehanizma (Institucion Referent Nacional-Nacionalna referentna institucija), za testiranje i sertifikaciju semena, što bi u ovom slučaju na Kosovu trebalo da bude Poljoprivredni institut Kosova (PIB);

	<ul style="list-style-type: none"> • Zakonski nedostanak za određivanje treće godine ispitivanja za UKV sorti ili hibrida, koji tokom prethodne dve godine ispitivanja nisu prekoračili vrednosti standardno-uporednih sorti ili hibrida; • Zakonski nedostatak za regulisanje i pojašnjenja ovlašćenja za instituciju odgovornu za sertifikaciju semena, koja je trenutno raspoređena u tri različite institucije (MPŠRR, AHV i PIK), a ne prema praksi zemalja EU-a; • Zakonski nedostatak za određivanje kriterijuma u vezi sa ovlašćenjima proizvodnih kompanija i reprezentativnih semenskih kompanija; • Zakonski nedostatak za formiranje Žalbene komisije koja će razmatrati žalbe stranaka nezadovoljnih odlukama Komisije za spisak semena; • Zakonski nedostatak za određivanje ovlašćenja Komisije liste semena i Komisiji za žalbe; • Zakonski nedostatak kriterijuma za količinu semena za njihovo istraživanje i ispitivanje; • Zakonski nedostatak određivanja roka za izveštavanje o rezultatima dobijenim testovima UKV-a koje je realizovana od strane PIK-a; • Zakonski nedostatak određivanja roka za izradu odluka za sorte ili hibride prihvaćene u Listi semena Republike Kosovo od dana davanja preporuka od strane Komisije za Listu Semena.
--	--

Uzroci

Neprikladan kvalitet semena

Upotreba nekvalitetnog semena za sadnju jedan je od faktora koji utiče na postizanje niskih prinosa u biljnoj proizvodnji, ali i na kvalitet njihovih finalnih proizvoda, bilo za ishranu ili za druge tehničke svrhe. Procena semena za kvalitet u našoj zemlji realizuje se od odgovorne institucije za testiranje semena, a to je u ovom slučaju Poljoprivredni Institut Kosova (PIK) u Peći. Testiranja koja se realizuju odnose se za uzgojnu i upotrebnu vrednost (UKV), uglavnom u kulturi pšenice, kukuruza, ječma, tritikalea i krompira, ali se realizuju i laboratorijska testiranja za druge vrste poljoprivrednih biljaka. Neki od kriterijuma testiranja nisu regulisani Zakonom za seme, ali su u međuvremenu uređeni i dopunjeni administrativnim uputstvima (AU) u skladu sa međunarodnim standardima.

Međutim, i nakon usklađivanja kriterijuma ispitivanja sa administrativnim uputstvima, uočeni su pravni vakumi, uglavnom u nedostatku postavljanja standarda (državnih kriterijuma), za različite agronomske parametre za seme koje je namenjeno za njihovu proizvodnju ili preradu. Neodređivanje državnih standarda ili kriterijuma za agronomske parametre stvara mogućnosti za uvoz i promet semena lošeg kvaliteta u našoj zemlji. Takođe, u administrativnim uputstvima za ispitivanje semena, uočen je pravni vakum u kriterijumima godina ispitivanja sorti ili hibrida koji će se ispitivati za uzgoj i korisničku vrednost (UKV), što imaju za cilj njihovo registrovanje u Listu dozvoljenog semena. Treba napomenuti da je pravni vakum u godinama ispitivanja uočen uglavnom u slučajevima kada sorte ili hibridi koji u prvoj godini ispitivanja daju rezultate iznad traženih standarda, a u drugoj godini ispod traženih standarda, u ovim slučajevima godine treba preporučiti treći test koji će biti odlučujući za registraciju sorte ili hibrida na Listi dozvoljenog semena na Kosovu.

Niski poljoprivredni prinosi

Zadnjih godina u našoj zemlji većina farmi-gazdinstava sačuvala je seme iz svojih žetvi, posebno za žitarice ali i druge poljoprivredne kulture. Vremenom takvo seme može izgubiti genetski proizvodni potencijal, što znači smanjen prinos, loš kvalitet semena i povećane mogućnosti za širenje bolesti. Da bi se rešili ovi problemi, nadležni organi ili savetodavne službe treba da podstiču upotrebu sertifikovanog semena kroz objašnjenja i njihove preporuke za poljoprivrednike. Prerada semena i priprema za trgovanje je jedan od najvažnijih koraka u obezbeđivanju kvaliteta semena. Mogućnost proizvodnje semena raznih poljoprivrednih kultura na Kosovu je realna, međutim ovaj sektor trenutno funkcioniše sa ograničenim i nedovoljnim kapacitetima. Da bi se obezbedilo redovno snabdevanje visokokvalitetnim semenom, potrebno je stvarati sorte ili hibride sa visokim kvantitativnim i kvalitativnim genetskim potencijalom. Stoga, u tu svrhu treba dati motivaciju i podršku subjektima ili pojedincima koji se bave proizvodnjom kvalitetnog semena. Aktuelno na Kosovu rade dve kompanije za proizvodnju semena, koje uglavnom proizvode seme pšenice, ali ne mogu da pokriju naše tržište. Nepokrivenost

tržišta kvalitetnim semenom proizvedenim u našoj zemlji zavisi od niza faktora, kao što su: finansijske i tehničke teškoće semenskih kompanija na Kosovu, veliki uvoz semena iz zemalja u regionu, niske cene uvezenog semena, nepotpuna kontrola u sprečavanju neovlašćenih proizvođača semena i dr. Prikupljajući sve navedene faktore, kod nas se stvaraju ozbiljni problemi u razvoju sektora proizvodnje kvalitetnog semena, koje je ključni faktor za povećanje prinosa na nivou zemlje. Podstičajući proizvođače semena koji su zaista sposobni da proizvode visokokvalitetno seme je stvaranje i implementacija sistema sertifikacije semena zasnovanog na međunarodnim standardima koji bi uticao na postepeno smanjenje upotrebe nekvalitetnog semena i podršku za sertifikovano seme. U bliskoj budućnosti Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR) će zakonski podržati stvaranje poljoprivrednih zadruga i lokalnih semenskih kompanija u cilju proizvodnje i prodaje semena u skladu sa međunarodnim standardima, što je ključni korak za diverzifikaciju industrije kvalitetnog semena u Republici Kosovo.

Neadekvatno seme za poljoprivredne kulture

U ovom slučaju, treba napomenuti da je neadekvatno seme poljoprivrednih kultura rezultat nepostojanja kontinuirane kontrole sorti ili hibrida koji su upisani na Listu dozvoljenog semena i koji se uvoze narednih deset godina. Pod semenom neadekvatnim za poljoprivredne kulture treba podrazumevati autentičnost uvezenog semena u odnosu na seme sorti ili hibrida koji se nalaze na Listi dozvoljenog semena. Ovo se može postići kroz saradnju između inspektora za sertifikaciju semena i Kosovskog poljoprivrednog instituta kao odgovorno-stručni mehanizmi koji su funkciji za kontrolu kvaliteta semena. U ovom slučaju, treba napomenuti da je proces sertifikacije semena na Kosovu nejasan, jer se ovaj segment distribuira u različitim digasterima, dok se testovi uzgoja i korisničke vrednosti (UKV) vrše u Poljoprivrednom institutu Kosova, sertifikacija na terenu obavljaju fitosanitarni inspektori Agencije za hranu i veterinu (AHV), dok sertifikate izdaje MPŠRR. Takođe, treba napomenuti da su fitosanitarni inspektori opšti koji vrše i preglede drugih proizvoda, zatim neusklađenost kriterijuma između broja inspektora i broja površina za sertifikaciju semena, što odražava nemogućnost pokrivanja površina

terenskim pregledima u parcelama proizvodnih kompanija semena na Kosovu. Takođe, nedostatak rezultata u eksperimentalnim oblastima Post-kontrole koji su neodvojiva karika procesa sertifikacije semena u zemljama EU-a, dok kod nas to trenutno još uvek nije regulisano Zakonom o semenu. Prema međunarodnim stručnjacima, pravila ISTA preporučuju da sertifikaciju semena sprovodi institucija kao što je Kosovski poljoprivredni institut. I u tu svrhu, fitosanitarni inspektori moraju da sprovedu dodatnu obuku u vezi sa sertifikacijom semena i da budu samostalni u svom stručnom radu u funkciji praćenja i sertifikacije semena u našoj zemlji.

Upotreba merkantilnog semena

Bez mogućnosti pokrivanja tržišta sertifikovanim domaćim semenom, uvoz nekvalitetnog semena, visoke cene semena i nesertifikovano domaće seme koje proizvode neovlašćeni operateri, ključni su faktori zbog kojih su naši poljoprivrednici prinuđeni da spasavaju sopstveno seme od svojih žetvi koje koriste za sadnju. Ovo seme koje proizvode sami poljoprivrednici, a koje ne podleže procesu sertifikacije, naziva se merkantilno seme, pa je njegovo korišćenje u velikim količinama na nivou zemlje jedan od glavnih elemenata koji utiče na postizanje niskih prinosa u biljnoj proizvodnji. Takođe, treba napomenuti da u našoj zemlji seme sorti ili hibrida koji se trenutno nalaze na Listi dozvoljenog semena imaju pravo da se stavljaju u promet deset (10) godina, a koji više ne podležu nikakvom procesu testiranja ili sertifikacije. Ovo može biti jedan od razloga loše kontrole kvaliteta tržišta semena u našoj zemlji. Stoga, pravilno održavanje sistema sertifikacije semena može igrati važnu ulogu u prevazilaženju ove situacije.

Nesprovođenje sankcija od strane sudova

Registracija fizičkih i pravnih lica koja se zvanično bave prometom semena i privođenjem pravdi onih koji se bave nedozvoljenim aktivnostima smanjiće se obim nekvalitetnog i sumnjivog semena na tržištu. Iz tog razloga, strožiju kontrolu na tržištu semena treba da sprovodi Agencija za hranu i veterinu u saradnji sa Kosovskim institutom za poljoprivredu, koji deluje u okviru Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja.

Efekti:

Neodređivanje standarda (državnim kriterijumima)

Nedostatak državnih kriterijuma za različite agronomske parametre za seme koje je namenjeno za njihovu proizvodnju ili preradu stvara prostor za dozvoljavanje i promet nekvalitetnog semena, a istovremeno predstavlja problem za institucije nadležne za ispitivanje i praćenje semena jer zakonski nisu u mogućnosti da zaustave nekvalitetno seme koje može da cirkuliše na našem tržištu, a zatim da ga koriste ili farmeri ili u prerađivačkoj industriji, a konačno proizvode dobijene od njih konzumira stanovništvo.

Promena kriterijuma za godine testiranja

Određivanje kriterijuma za treću godinu (3), za ispitivanje sorti ili hibrida koji će se ispitivati na uzgojnu i upotrebnu vrednost (UUV), u određenim slučajevima je neophodno, jer je u važećem zakonodavstvu posebno regulisano dve (2) godine testiranja za UUV, međutim, česti su slučajevi da sorta ili hibrid tokom dvogodišnjeg ispitivanja daju različite rezultate u odnosu na vrednosti standardnih sorti ili hibrida, što podrazumeva da jedne godine daju veće vrednosti od standardnih, dok u sledeće godine daju niže vrednosti, a u ovom slučaju se daje prednost trećoj godini testiranja, koja će biti odlučujuća za dozvoljavanje ili nedozvoljavanje sorte ili hibrida na Listu semena Republike Kosovo.

Nedostatak kontinuirane kontrole sorti ili hibrida

Nakon završetka postupaka testiranja, sorte ili hibridi koji su registrovani u Listi semena Republike Kosovo, imaju pravo da ih uvoze i njihovog prometa u narednih deset godina bez podvrgavanja njihovom daljem testiranju, sa izuzetkom sorte koje umnožavaju od kompanija za proizvodnju semena koje će biti u obavezi da se podvrgnu post-kontrolnom ispitivanju. Međutim, nedostatak kontinuiranog praćenja i testiranja uvezenog semena u našoj zemlji stvara mogućnosti za zloupotrebu naziva sorti ili hibrida koji zaista prolaze njihove testove i upisuju se u Listu semena, dok u njihovo ime kruži nekvalitetno seme.

Nepotpuna kontrola nesertifikovanog lokalnog semena

Upotreba merkantilnog semena u našoj zemlji se uglavnom odnosi na proizvodnju semena od strane neovlašćenih operatera koji nezakonito i bez zakonskih ovlašćenja proizvode seme van standarda kvaliteta, a potom isto koriste za sadnju naši poljoprivrednici, dok je njihov efekat da daju niske prinose u biljnoj proizvodnji uz loš kvalitet.

Neusklađivanje kriterijuma između broja inspektora i broja površina

Usklađivanje broja inspektora za sertifikaciju semena prema zasađenim površinama je ključni element za praćenje semena proizvedenog u našoj zemlji, jer prema praksi zemalja EU-a, inspektor za sertifikaciju semena prvo mora biti posebno obučen za svoj rad, istovremeno treba da ima određeno i broj površina koje će moći da prati u različitim periodima prema gore navedenim praksama iz zemalja EU-a.

Nemogućnost pokrivanja površina sa terenskim pregledima

Ograničen broj semenskih inspektora stvara nemogućnost vršenja inspeksijskog nadzora u uzgojnim površinama semena, kao i sprečava procenu terena u različitim periodima tokom vegetacije. Ovo pitanje se odnosi na usaglašavanje (standardizaciju) broja inspektora i površina za praćenje na parcelama proizvodnih kompanija semena u našoj zemlji.

Nedostatak rezultata eksperimentalnih oblasti post-kontrole

Eksperimentalna polja su neodvojiva karika procesa sertifikacije semena po standardima EU-a. U vezi s ovim slučajem, treba napomenuti da je proces sertifikacije semena na Kosovu raspoređen na tri institucije (MPŠRR, AHV i PIK). Ministarstvo izdaje sertifikat, Agencija za hranu i veterinu vrši sertifikaciju na terenu, dok se laboratorijska sertifikacija vrši u Poljoprivrednom institutu Kosova. Što se tiče eksperimentalnih područja Post-kontrole, zvanično još uvek se ne realizuju na Kosovu zbog zakonskih nedostataka u vezi sa procesom sertifikacije semena, i da bi u normalnim uslovima i prema preporuci međunarodnog stručnjaka one bi trebalo da se realizuju u Poljoprivrednom institutu

Kosova, dok njihovi rezultati treba da služe Fitosanitarnoj inspekciji ili posebno inspektorima za sertifikaciju semena.

Neuređivanje kriterijuma u vezi mera prema fizičkim ili pravnim licima koja postupaju suprotno Zakonu o semenu.

U nedostatku rigoroznih mera prema fizičkim ili pravnim licima koja postupaju suprotno zakonu o semenu, stvaraju se mogućnosti da na našem tržištu da ima seme proizvedeno od strane neovlašćenih operatera, kao i da se uvoze i trguje semena lošeg kvaliteta koje takođe mogu da se ne nalaze se na Listi semena Republike Kosovo. Stoga, da bi se ove situacije izbegle, treba predvideti da su zakonske mere da budu regulisane Zakonom, a u slučaju nepoštivanja od strane fizičkih ili pravnih lica, onda te iste treba kažnjavati po kriterijumima određenim Zakonom o semenu na Kosovu.

Zainteresovane strane - (ažurirano nakon tačne definicije uzroka i posledica)

Pregled zainteresovanih strana na osnovu definicije problema

Ime zainteresovane strane.	Uzrok/ci sa kojima je povezana stranka.	Efekat/ti sa kojima je povezana stranka.	Način sa kojim je povezana stranka sa ovim uzrokom(uzrocima) ili efektom (posledicama).
Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja.	Neprikladan kvalitet semena. Registracija fizičkih i pravnih lica koji se zvanično bave prometom semena i privođenjem pravdi onih koji se bave	Zakonski nedostatak u određivanju standarda (državnih kriterijuma) za različite agronomske parametre za seme namenjeno njihovoj proizvodnji ili preradi. Neregulisanje kriterijuma za mere protiv fizičkih ili pravnih lica koji postupaju suprotno Zakonu o semenu.	MPŠRR- je odgovorno za izradu politika i zakona koji se odnose na proces kontrole i bezbednosti semena, kao i za određivanje međuinstitucionalnih nadležnosti za ispitivanje i sertifikaciju semena.

	nedozvoljenim aktivnostima smanjiće se obim nekvalitetnog i sumnjivog semena na tržištu.		
Agencija hrane i veterine.	Neadekvatno seme za poljoprivredne kulture. Upotreba merkantilnog semena.	Nedostatak kontinuirane kontrole sorti ili hibrida koji su upisani u Listu semena i uvezena narednih deset godina. Nepotpuna kontrola nesertifikovanog lokalnog semena proizvedenog od strane neovlašćenih operatera. Neusaglašenost kriterijuma između broja inspektora i broja površina za sertifikaciju semena, prema praksi zemalja EU-a. Nemogućnost pokrivanja površina terenskim pregledima na parcelama proizvodnih komoanija semena na Kosovu.	AHV- je odgovorna za sprovođenje politika i zakonodavstva koje je izradilo MPŠRR, u funkciji opšte kontrole i praćenja procesa bezbednosti semena na nivou zemlje.
Poljoprivredni institut Kosova	Neprikladan kvalitet semena. Niski poljoprivredni prinosi	Neodređivanje standarda (državnih kriterijuma) za različite agronomske parametre za seme namenjeno za njihovu proizvodnju ili preradu. Promena kriterijuma za godine ispitivanja sorti ili hibrida koji će se testirati	PIK- je odgovorna za vršenje terenskih i laboratorijskih ispitivanja semena, u službi MPŠRR-a, AHV, ali i drugih strana koje mogu biti iz državnih ili privatnih institucija.

	<p>Proces sertifikacije semena na Kosovu je nejasan, jer je ovaj segment distribuiran u različitim digasterima, dok se testovi za uzgoj i korisničku vrednost (UKV) se realizuju u Poljoprivrednom institutu Kosova, terenska sertifikacija vrši se od fitosanitarnih inspektora Agencije za hranu i veterinu (AHV), dok sertifikate izdaje MPŠRR.</p>	<p>na kultivaciju i korisničku vrednost (KKV). Nedostatak rezultata eksperimentalnih polja Post-kontrole koji su neodvojiva karika procesa sertifikacije semena po standardima EU-a.</p>	
--	--	---	--

Praksa zemalja regiona u vezi sa upotrebom semena

Primer Republike Italije

Pravila za proizvodnju, trgovanje i promet semenskih proizvoda u skladu sa članom 11. Zakona od 04.10.2019. 117, za prilagođavanje nacionalnog zakonodavstva odredbama uredbe (EU) 2016/2031 i uredbe (EU) 2017/625. Ova Odredba (ZAKONODAVNA ODREDBA 2. februar 2021., n. 20.) reguliše proizvodnju za potrebe trgovine i promet semenskih proizvoda preuređivanjem, kroz koordinaciju i integraciju, relevantne regulatorne odredbe preuređuju u jedinstven tekst. U članu 2. ove Odredbe u tačkama 1. i 2. govori se o nadležnim državnim organima. Dok se kroz šest (6) poglavlja u različitim

članovima regulišu pitanja registracije sorti, kontrole i sertifikacije, uslova za odlučivanje na tržištu, isporuke i zabrane prometa semena, ekvivalencije sa trećim zemljama, kao i administrativnih sankcija i finansijska pravila.

Gore avedena poglavlja sa članovima su predstavljena na sledeći način:

- Poglavlje II govori o REGISTARIMA SORTE u članovima 7 do 16.
- Poglavlje III- KONTROLE I SERTIFIKACIJE, od čl.17 do 30.
- Poglavlje IV- USLOVI ZA ODLUČIVANJE NA TRŽIŠTU, od člana 31 do 42.
- Poglavlje V - IZVOZ I ZABRANE PROMETA SEMENA, od člana 43 do 46.
- Poglavlje VII - Ekvivalentnost TREĆE DRŽAVE, od člana 74 do 79.
- Poglavlje VIII - ADMINISTRATIVNE SANKCIJE I FINANSIJSKI PROPISI, od člana 80 do 83.

Takođe, kroz dodatka su regulisani i neki kriterijumi, kao što su: Spisak vrsta obuhvaćenih ovom uredbom (Dodatak I, član 4), Spisak vrsta za koje se kreiraju obavezni registri sorti (Dodatak II, tačke A, B i C) , Definicija maksimalne težine kontigenta, kao i spisak vrsta u tačkama: A, B, C, D, E, F, G i H, za dozvoljenu količinu semena (Dodatak IV), Mala pakovanja (Dodatak V), kao i uslove koje seme mora da ispunjava (Dodatak VI), govori o različitim parametrima semena i uslovima koji moraju biti ispunjeni, kao što su: analitička čistoc□a semena (%), klijavost (%) i vlaga (%), za seme različitih vrsta predstavljenih kroz različite tačke (A, B, C, D, E, F, G i H)

Primer Republike Hrvatske

Na osnovu zakona BB 110/2021 (13.10.2021.) ZAKON O SEMENU, SADNOM MATERIJALU I PRIZNAVANJU SORTI POLJOPRIVREDNOG BILJA, koji reguliše proizvodnju, stavljanje na tržištu i uvozu poljoprivrednog reproduktivnog materijala pojedinih grupa biljaka, proizvodnju semena od poljoprivrednih ekonomija, prepoznavanje sorti poljoprivrednog bilja, registraciju sorti poljoprivrednog bilja u sortne liste, održavanje poljoprivrednih proizvoda, sorte biljaka, nadležnosti pojedinih organa u radu ovog zakona i propisa donetih na na osnovu ovog zakona, inspekcijski nadzor,

kao i druga pitanja od značaja za sprovođenje jedinstvenog sistema proizvodnje poljoprivrednog semena i proizvodnje sadnica.

U ovom zakonu, od poglavlja II do V i od člana 4 do 33, govori se o nadležnim organima, stručnim programima, savetodavnim organima, nacionalnom programu za očuvanje i održivo korišćenje biljnih genetičkih resursa, registri dobavljača i uzorkovača poljoprivrednih reproduktivnih materijala, upis u registre dobavljača i uzorkovača poljoprivrednog reproduktivnog materijala, Uslove za upis u registre dobavljača i uzorkovača poljoprivrednog reproduktivnog materijala, Registar ovlašćenih i referentnih laboratorija za kontrolu kvaliteta poljoprivrednog reproduktivnog materijala, Proizvodnja semena, Prerada semena, Kvalitet semena, Pakovanje, Pečaćenje i etiketiranje semena, Prepakovanje, Izdavanje sertifikata semena, Službeni nadzor, Sprovođenje službenog nadzora, Priznavanje semenske kulture, Stavljanje semena na tržištu, Trgovanje semena, Post-kontrola semena, Uvoz semena.

Takođe, u ovom zakonu je regulisan REGISTRACIJA SORTE U LISTU SORTE - Lista sorti iz člana 53. do člana 71., kao i ADMINISTRATIVNI I INSPEKCIJSKI NADZOR iz člana 73. do člana 82., dok su kaznene mere - Novčane kazne uređene od člana 83. 85.

Primer Republie Češk

Predlog da Češki zakon o semenu je ocenjen u okviru prakse kako su zemlje EU-a zakonom regulisale pitanje institucionalnih nadležnosti, u ovom slučaju Centralni institut za inspekcije i poljoprivredna ispitivanja u Češkoj, koja je poslednjih godina ostvarila odličnu saradnju sa Poljoprivrednim institutom Kosova, konkretno sa Nacionalnom referentnom laboratorijom za kvalitet semena.

Uz kontinuiranu saradnju između dve gore navedene institucije, razmenjena su različita iskustva u pogledu znanja o upotrebi standarda za ispitivanje semena i njihovog poređenja sa metodama koje se primenjuju na Kosovu, koje se takođe realizuju prema protokolima od standard ISTA. Dok smo u ovom periodu u kojem se nalazimo, u okviru

pripreme Koncept dokumenta za seme, direktno su upoređeni i identifikovani nedostaci koje imamo u sadašnjem Zakonu o semenu u odnosu na Češki Zakon o semenu. Svi ovi identifikovani zakonski nedostaci biće prikazani u ovom Koncept dokumentu za seme, koji se uglavnom odnose na kriterijume kvaliteta semena koje se uvozi ili proizvodi u našoj zemlji, kao i će se pojaviti potreba za razjašnjenje institucionalnih nadležnosti. Još jednom treba naglasiti da predlog u vezi Institucije (nacionalni referent) za ispitivanje (terenska i laboratorijska) kvalitet i sertifikaciju semena, koja bi trebalo da bude u okviru Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR), zasnovan na „moć i referencu“ koju Češki institut ima u Zakonu o semenu, a koja se odnosi na laboratorijska ispitivanja, ispitivanje za uzgoj i upotrebnu vrednost, Post - kontrole i sertifikaciju semena. Na osnovu slučaja Zakona o semenu Češke Republike kao referentne, podrazumeva da Laboratorija za ispitivanje semena, koji funkcioniše u okviru Kosovskog poljoprivrednog instituta (PIK), treba da bude Nacionalna referentna laboratorija za Republiku Kosovo. Neke od procenjenih tačaka koje su uzete kao referentna iz Češkog Zakona o semenu, predložene su i zasnovane na Zakonu br. 219/2003 Kol., (Zakon za promet semena i sadnica uzgojnih biljaka). Član 36, Inspekcija sorti i hibrida nakon upisa u listu semena (Zakon br. 2019/2003 - Član 36), tačka koja se odnosi sa poništenjem registracije (Zakon br. 2019/2003 - Član 37). U tački koja se odnosi sa ulogom i sastavom komisije za seme, treba dodati tačku koja predviđa ovlašćenje za predlaganje i imenovanje sastava komisije za seme (Zakon br. 2019/2003 - član 31), kao i da se predvidi odluka registracije (Zakon br. 2019/2003 - član 32), kao i odluka poništenja u listi semena (Zakon br. 2019/2003 - član 37).

Primer Republike Albanije

U okviru primera jedne zemlje iz regiona uzeta je Albanija, koja kroz Zakon br. 10416, od dt. 7.4.2011, za sadni i umnožavajući biljni materijal (izmenjen Zakonom br. 67/2013, od dt. 14.2.2013), u međuvremenu (izmenjen Zakonom br. 105/2015, od dt. 1.10.2015)

Republike Albanije. U ovom Zakonu identifikovano je nekoliko tačaka koje smo u Koncept dokumentu predstavili kao pravne nedostatke, koje se mogu koristiti kao referentne za našu zemlju. Zadaci dobavljača, u svojstvu proizvođača semena, regulisani su članom 11. tač. 1. do 8. i raznim podtačkama koje obavljaju delatnost proizvodnje sadnog i umnožavajućeg biljnog materijala određene ovim zakonom, za licence, ovlašćenja i dozvole u Republici Albaniji. U vezi sa procesom sertifikacije semena, član 14. tačka 1. Državno telo semena i sadnica je nadležani organ za sertifikaciju sadnog i razmnožavajućeg biljnog materijala. Član 14. tačka 3. Postupci i kriterijumi za provođenje sertifikacije za pojedine vrste određuje se odlukom Saveta ministara na prijedlog ministra.

U POGLAVLJE V - UVOZ SADNOG I RAZMNOŽAVAJUĆEG BILJNOG MATERIJALA, posebnim članovima su uređeni postupci uvoza semena i drugog biljnog sadnog materijala. U POGLAVLJE VI - POSTUPCI REGISTRACIJE SORTA U NACIONALNI KATALOG, u članu 32 i 33 govori se za uzgojnu i upotrebnu vrednosti (UUV) i testiranje sorti.

U Članu 35 govori se za registraciju sorte u nacionalni katalog, dok u članu 36, odjavljivanje sorte iz nacionalnog kataloga, stav 1. tačka c, kada se primećuje da sorta nije očuvana i održavana radi ujednačenosti i stabilnosti od strane odgovornog lica i izgubio je vrednosti za uzgoj i korišćenje, i tačku ç, kada se predstavljeni podaci od aplikanta rezultiraju da su falsifikovani, dok u stavu 3. procedure odjavljivanja sorti iz nacionalnog kataloga određuju se administrativnim uputstvom od ministra.

Član 53. Upravni prekršaji za prekršaje i član 54. za sankcije - Za upravne prekršaje iz člana 53. Zakona, od Inspektorata daju se kazne za prekršaje predviđene pojedinim tačkama koje su određene.

Poglavlje 2: Ciljevi

Relevantni ciljevi Vlade

Opšti cilj politike – Unapređenje politike za seme u poljoprivrednoj proizvodnji kako bi se obezbedio ekonomski prosperitet zemlje	
<p>Strateški cilj: Obezbeđivanje i obezbeđenje kvalitetnog semena za poljoprivrednu proizvodnju.</p> <p>Specifični ciljevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poboljšanje fitosanitarne kontrole kvaliteta semena prema međunarodnim standardima (ISTA, UPOV, OECD); • Određivanje institucije odgovorne za sertifikaciju semena, vršenje ispitivanja semena na kultivaciju i upotrebnu vrednost (KUV), prepoznatljivost, ujednačenost i stabilnost (DUS) i nakon kontrole u skladu sa standardima UPOV i ISTA; • Podizanje kapaciteta za sprovođenje zakona i inspekciju sorti i hibrida nakon registracije u Kosovskoj listi semena. • Zaštita lokalnih farmera od uvoza i trgovine nekvalitetnim semenom i podizanje svesti o ulozi i značaju kvalitetnog semena.	<p>- Program Vlade Republike Kosovo 2021-2025</p> <p>2.10. Poljoprivreda, šumarstvo i ruralni razvoj</p> <p>2.10.3 Održivo upravljanje prirodnim resursima (<i>poljoprivredno zemljište, šume i voda za navodnjavanje</i>)</p> <p>- Nacionalni plan razvoja, razvojni cilj i strateški cilj:</p> <p>- 1.9 Izgradnja održivih veza između farmera, prerađivača i trgovaca na malo</p> <p>- Strateška mera: Ispunjavanje zahteva za bezbednu i zdravu hranu.</p> <p>- Aktivnost: Izrada idejnog dokumenta za seme.</p> <p>- Nacionalna strategija za razvoj 2030</p> <p>Stub I – Održivi ekonomski razvoj:</p> <p>Razvojni cilj: Digitalna, cirkularna i konkurentna ekonomija:</p> <p>Strateški cilj: 1.9 Izgradnja održivih veza između farmera, prerađivača i trgovaca na malo.</p>
Specifični ciljevi Opcija 2:	Izrađeno za potrebe ovog Koncept dokument-KD

<ul style="list-style-type: none"> • Povećanje budžeta za obuku fitosanitarnih inspektora za sertifikaciju semena; • Bolja međuinstitucionalna koordinacija između MPŠRR, PIK, AHV, Poljoprivredno-veterinarskog fakulteta (PVF), Carine, kompanija za proizvodnju semena, kao i udruženja za uvoz semena u cilju usaglašavanja i unapređenja politika za sektor semena; • Podizanje svesti poljoprivrednika kroz organizaciju kampanje i senzibiliziranje nadležnih institucija o ulozi semenskog sektora. 	
<p>Specifični ciljevi Opcija 3: Specifični ciljevi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pобољшanje fitosanitarne kontrole kvaliteta semena prema međunarodnim standardima (ISTA, UPOV, OECD); • Određivanje institucije odgovorne za sertifikaciju semena, realizovanje ispitivanja semena na kultivaciju i upotrebnu vrednost (KUV), prepoznatljivost, ujednačenost i stabilnost (DUS) i nakon kontrole u skladu sa standardima UPOV i ISTA; • Podizanje kapaciteta za sprovođenje zakona i inspekciju sorti i hibrida nakon registracije u Kosovskoj listi semena. • Zaštita lokalnih farmera od uvoza i trgovine nekvalitetnim semenom i 	<p>Izrađeno za potrebe ovog Koncept dokument-KD</p>

podizanje svesti o ulozi i značaju kvalitetnog semena.	
--	--

Poglavlje 3: Opcije

U ovom koncept dokumentu su predstavljene tri opcije, počevši od opisa postojećeg stanja bez ikakvih promena u primeni zakonskog okvira koji je na snazi. Gledajući trenutnu situaciju u implemenntaciji pravnog okvira za seme, pokušali smo da zadovoljimo potrebe za unapređenjem zakona samo kroz Administrativna uputstva, ali izgleda da se svrha ciljeva ne postiže. Dok, sa trećom opcijom smo predvideli izradu novog Zakona za seme. Potreba za izradu novog Zakona za seme neophodna je zbog dinamike u semenskom sektoru, kao i popunjavanje vakuma u izradi zakona.

3.1: Opcija nijednu promenu

Prva opcija je da se nastavi sa primenom trenutne politike i pravnog okvira za seme. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja nastavila bi sa primenom važećeg Zakona za seme. Ali, primena ovog zakona u praksi je izazovna za MPŠRR, PIK i AHV, stoga nastavkom opcije bez promena će se nastaviti sa prikazanim poteškoćama.

3.2: Opcija za poboljšanje primene i izvršenja

Ova opcija predviđa dopunu-izmenu Zakona br. 2003/5, Zakona za seme Kosova, koji bi eliminisao uzroke i posledice pomenute u definiciji problema.

Departament za poljoprivrednu politiku i tržišta - Divizija za biljnu proizvodnju i navodnjavanje, Poljoprivredni institut Kosova, Agencija za hranu i veterinu, kao i Komisija za seme u MPŠRR, su odgovorni za nadzor nad sprovođenjem Zakona. o semenu preko ovlašćenih fitosanitarnih službenika i inspektora.

Za poboljšanje sektora semena opcije 2, očekuje se da će se preduzeti ove mere:

- Povećanje budžeta za obuku i profesionalizaciju fitosanitarnih inspektora za sertifikaciju semena;
- Bolja međuinstitucionalna koordinacija između MPŠRR, PIK, AHV, Poljoprivredno-veterinarskog fakulteta (PVF), Carine, kompanija za proizvodnju semena, kao i udruženja za uvoz semena u cilju usaglašavanja i unapređenja politika za sektor semena;
- Svesti poljoprivrednika kroz organizaciju kampanje i senzibiliziranje nadležnih institucija o ulozi semenskog sektora.

3.3: Treća opcija [određuje se odvojeno za svaki konceptni dokument]

Ova opcija predviđa izradu Zakona za Seme, koji će ukloniti uzroke i posledice pomenute u definiciji problema.

Novi nacrt zakona će odrediti:

- Regulisanje i određivanje standarda za kvalitet semena postavljanjem kriterijuma za različite agronomske parametre za seme koje imaju za cilj njihovo korišćenje u biljnu proizvodnju, ili koje će se koristiti kao proizvodi za industrijsku preradu u Republici Kosovo;
- Neophodni zahtevi MPŠRR-a prema proizvođačima semena, u vezi sa kriterijuma ispitivanja za DUS, VKP i Post-kontrolu, koji moraju biti u skladu sa UPOV-ima i ISTA standardima;
- Određivanje kriterijuma za dozvoljenu količinu semena koje imaju za cilj njihovo istraživanje i testiranje u Republici Kosovo;
- Određivanje kriterijuma u vezi sa ovlašćenjima između proizvodnih preduzeća i semenskih reprezentativnih preduzeća, u kojima se moraju izneti tačke saglasnosti obe strane, kao i sadržina važenja ovlašćenja na određeno vreme, to će se uraditi sa ciljem da ako semenska preduzeća ne mogu da promene reprezentativno društvo u roku navedenom u preliminarnom ovlašćenju, osim u slučajevima kada se primeti da je reprezentativno društvo zloupotrebilo naziv određene sorte ili hibrida, tada se seme proizvodna kompanija će pismeno obavestiti MPŠRR za ovaj slučaj, kako bi se razvile procedure za suspenziju prava ovlašćenja, uprkos roku koji može imati;
- Promene kriterijuma za godine testiranja za sorte ili hibride koji će se testirati za uzgoj i korisničku vrednost (UKV), u cilju njihovog upisa u Listu dozvoljenog semena u Republici Kosovo, u ovom slučaju treba napomenuti da su administrativna uputstva (AU) različitih poljoprivrednih useva koja su trenutno na snazi, regulisala kriterijume godina testiranja samo za period od dve (2) godine, ali je u određenim slučajevima traži se i treća godina ispitivanja zbog različitih rezultata u odnosu na vrednosti standardno-uporednih sorti ili hibrida;
- Kontinuirano praćenje sorti ili hibrida posle njihove registracije u Listu dozvoljenog semena;
- Formiranje komisija, Komisije za spisak semena i Komisije za žalbe semena, koje su u ovom slučaju različite, prva komisija će imati članove iz različitih

zainteresovanih strana kao što su: DPPT, PIK, FPV i razna udruženja koja se bave semenom, koji ima zadatak da ocenjuje rezultate UKV-a iz izveštaja Poljoprivrednog instituta Kosova, takođe je odgovoran za registraciju i uklanjanje sorte ili hibrida sa Dozvoljene liste semena, dok će druga komisija ocenjivati žalbe nezadovoljnih strana nakon ocene rezultata UKV-a i davanja preporuka Komisije za seme;

- Određivanje roka za izveštavanje rezultata dobijenih od testiranja uzgojnih i korisničkih vrednosti (UKV) različitih poljoprivrednih useva koje sprovodi Poljoprivredni institut Kosova, rok treba da bude dovoljno vremena da se dođe do kraja laboratorijskih, statističkih analiza, kao i izradu finalnog izveštaja za svaku poljoprivrednu kulturu posebno;
- Određivanje roka za izradu odluka za sorte ili hibride prihvaćene u Listi semena Republike Kosovo od dana davanja preporuka od strane Komisije za Listu semena;
- Određivanje odgovornog državnog mehanizma (Nacionalne referentne institucije za ispitivanje i sertifikaciju semena) koji će imati glavnu ulogu za ispitivanje, sertifikaciju i licenciranje semena koje se proizvodi ili se prodaje u našoj zemlji, što bi u ovom slučaju morao da bude Poljoprivredni Institut Kosova (PIK), koji funkcioniše u okviru Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR);
- Regulaciju i pojašnjavanje nadležnosti institucije nadležne za sertifikaciju semena, koja je trenutno raspoređena u tri različite institucije (MPŠRR, AHV i PIK), dok je prema preporukama stručnjaka i praksi zemalja EU-a institucija nadležna za sertifikaciju od semena bi morao da bude Poljoprivredni institut Kosova (PIK), koji će u okviru ovog procesa takođe biti odgovoran za realizaciju post-kontrolnih eksperimentalnih polja, koja su neodvojiva karika u procesu sertifikacije semena;
- Standardizacija broja inspektora sa brojem površina za sertifikaciju semena, prema praksi zemalja EU-a;
- Povećanja kontrola preko fitosanitarnih inspektora na carini i na teritoriji zemlje u pogledu necertifikovanog semena koje se proizvode od neovlašćenih operatera;
- Regulacija kriterijuma koji se odnose na mere protiv fizičkih ili pravnih lica koji postupaju u suprotnosti sa Zakonom za seme;
- Neophodnost obuke za seme koja će se sprovoditi u različitim periodima za stručno osoblje za seme iz Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja, semenske inspektore Agencije za hranu i veterinu, kao i stručno osoblje Poljoprivrednog Institut Kosova, koji se bavi terenskim-poljskim i laboratorijskim ispitivanjem semena;

- Promocija kvalitetnog semena kroz savetodavne usluge organizovane na centralnom i lokalnom nivou, sa ciljem distribucije informacija u vezi sa ulogom i značajem kvalitetnog semena koje se nalazi u registru Kosovske liste semena, kao i znanja o njihovom proizvodnom potencijalu i tehnologije uzgoja za povećanje biljne proizvodnje na nivou zemlje.
- Direktive EU-a za seme:
  - Direktiva Saveta 2002/53/EC datuma 13. juna 2002. o zajedničkom katalogu sorti poljoprivrednih biljnih vrsta;
  - Direktiva Saveta 66/401/EEC datuma 14. juna 1966. o prometu semena krmnog bilja;
  - Direktiva Saveta 66/402/EEC datuma 14. juna 1966. o prometu semena žitarica;
  - Direktiva Saveta 2002/56/ES datuma 13. juna 2002. o prometu semena krompira;
  - Direktiva Saveta 2002/54/ES datuma 13. juna 2002. o prometu semena repe;
  - Direktiva Saveta 2002/57/ES datuma 13. juna 2002. o prometu uljarica i vlaknastih biljaka;
  - Direktiva Saveta 2002/55/ES datuma 13. juna 2002. o prometu semena povrća;
  - Direktiva Saveta 2008/72/ES datuma 15. jula 2008. o stavljanju na tržište reprodukcijskog i sadnog materijala povrća, osim semena;
  - Direktiva Saveta 98/56/ES datuma 20. jula 1998. o prometu sadnog materijala ukrasnog bilja;
  - Direktiva Saveta 2008/90/ES datuma 29. septembra 2008. o stavljanju u promet sadnog materijala voćaka i voćaka namenjenih za proizvodnju voća;
  - Direktiva Komisije 2008/62/ES datuma 20. juna 2008. koja predviđa određene izuzetke za prihvatanje landrasa (divlje vrste poljoprivrednih kultura) i sorti koje su prirodno prilagođene lokalnim i regionalnim uslovima i ugrožene genetskom erozijom i za marketing semena i semenskog krompira tih landrasa i sorti.

Praksa zemalja regiona, koj mogu naći primenu u Republici Kosovo i koja će se uzeti u obzir tokom izrade novog zakona, su:

Praksa Republike Italije

Pravila za proizvodnju, trgovanje i promet semenskih proizvoda u skladu sa članom 11. Zakona od 04.10.2019. 117, za prilagođavanje nacionalnog zakonodavstva odredbama uredbe (EU) 2016/2031 i uredbe (EU) 2017/625. Ova Odredba (ZAKONODAVNA ODREDBA 2. februar 2021., n. 20.) reguliše proizvodnju za potrebe trgovine i promet semenskih proizvoda preuređivanjem, kroz koordinaciju i integraciju, relevantne regulatorne odredbe preuređuju u jedinstven tekst. U članu 2. ove Odredbe u tačkama 1. i 2. govori se o nadležnim državnim organima. Dok se kroz šest (6) poglavlja u različitim članovima regulišu pitanja registracije sorti, kontrole i sertifikacije, uslova za odlučivanje na tržištu, isporuke i zabrane prometa semena, ekvivalencije sa trećim zemljama, kao i administrativnih sankcija i finansijska pravila.

Gore avedena poglavlja sa članovima su predstavljena na sledeći način:

- Poglavlje II govori o REGISTARIMA SORTE u članovima 7 do 16.
- Poglavlje III- KONTROLE I SERTIFIKACIJE, od čl.17 do 30.
- Poglavlje IV- USLOVI ZA ODLUČIVANJE NA TRŽIŠTU, od člana 31 do 42.
- Poglavlje V - IZVOZ I ZABRANE PROMETA SEMENA, od člana 43 do 46.
- Poglavlje VII - Ekvivalentnost TREĆE DRŽAVE, od člana 74 do 79.
- Poglavlje VIII - ADMINISTRATIVNE SANKCIJE I FINANSIJSKI PROPISI, od člana 80 do 83.

Takođe, kroz dodatka su regulisani i neki kriterijumi, kao što su: Spisak vrsta obuhvaćenih ovom uredbom (Dodatak I, član 4), Spisak vrsta za koje se kreiraju obavezni registri sorti (Dodatak II, tačke A, B i C) , Definicija maksimalne težine kontigenta, kao i spisak vrsta u tačkama: A, B, C, D, E, F, G i H, za dozvoljenu količinu semena (Dodatak

IV), Mala pakovanja (Dodatak V), kao i uslove koje seme mora da ispunjava (Dodatak VI), govori o različitim parametrima semena i uslovima koji moraju biti ispunjeni, kao što su: analitička čistoc□a semena (%), klijavost (%) i vlaga (%), za seme različitih vrsta predstavljenih kroz različite tačke (A, B, C, D, E, F, G i H)

Praksa Republike Hrvatske: Na osnovu zakona NN 110/2021 (13.10.2021.), ZAKONA O SEMENU, SADNOM MATERIJALU I PRIZNAVANJU SORTA POLJOPRIVREDNOG BILJA, koji reguliše proizvodnju, stavljanje u promet i uvoz proizvodnog reproduktivnog poljoprivrenog materijala pojedinih grupa biljaka, proizvodnja semena poljoprivrednih ekonomija, priznavanje sorti poljoprivrednog bilja, upis sorti poljoprivrednog bilja u sortne liste, održavanje poljoprivrednih proizvoda. Sorte biljaka, kompetentnost pojedinih organa u radu ovog zakona i propisa donetih na osnovu ovog zakona, inspekcijski nadzor, kao i druga pitanja od značaja za sprovođenje jedinstvenog sistema poljoprivrednog semena i proizvodnje sadnica. U ovom zakonu od poglavlja II do V i od člana 4 do 33 govori se o kompetentnim organima, stručnim programima, savetodavnim telima, nacionalnom programu za očuvanje i održivo korišćenje biljnih genetičkih resursa, registrima dobavljača i uzorkovača poljoprivrednog reproduktivnog materijala, registrovanje u registre dobavljača i uzorkovača poljoprivrednog reproduktivnog materijala, Uslovi za upis u registre dobavljača i uzorkovača poljoprivrednog reproduktivnog materijala, Registar ovlašćenih i referentnih laboratorija za kontrolu kvaliteta poljoprivrednog reproduktivnog materijala, Proizvodnja semena, Prerada semena, Kvalitet semena, Pakovanje, Pečaćenje i obeležavanje semena, Prepakovanje, Izdavanje sertifikata o semenu, Službeni nadzor, Sprovođenje službenog nadzora, Priznavanje semenske kulture, Stavljanje semena u promet, Promet semena, Naknadna kontrola semena, Uvoz semena.

Takođe, u ovom zakonu je reegulisan REGISTRACIJA SORTE U SORTNOJ LISTI – Lista sorti iz člana 53. do člana 71., kao i ADMINISTRATIVNI I INSPEKCIJSKI NADZOR iz člana 73. do člana 82., dok su kaznene mere – novčane kazne regulisane iz člana 83. do 85.

Praksa Češke Republike: Kroz Zakon br. 219/2003 Kol, za promet semena i sadnica gajenog bilja i za izmenu više zakona (Zakon o prometu semena i sadnica), koji obuhvata relevantne propise Evropske unije, reguliše promet semena i sadnica i sadnice uzgojnih bilja, registraciju sorti uzgojnih biljnih vrsta navedenih u Listi vrsta (u daljem tekstu „Spisak vrsta“), i sorti ukrasnih vrsta, nadzor nad poštovanjem obaveza iz ovog zakona prema pravnim i fizičkim licima i novčane upravne kazne za njihovo kršenje.

Na osnovu ovog zakona (Zakon br. 219/2003 Kol.), neke od zakonskih nedostataka u pojedinim tačkama koje smo gore pomenuli, te iste možemo ih popuniti uzimajući ih kao reference od države koja posluje po kriterijumima EU-a.

Praksa Republike Albanije: Na osnovu **ZAKONA br. 10 416 od 7.4.2011. O SADNOM I RAZMNOŽNOM BILJNOM MATERIJALU***, dopunjenog i izmenjenog Zakonom br. 67/2013, od 14.2.2013, kao i dopunom i izmenom Zakona br. 105/2015 od 1.10.2015, regulisane su neke tačke na koje se možemo pozvati, kao što su: Dužnosti kvalitetnog dobavljača semena proizvođači, u članu 11. tač. 1. do 8. i nekoliko podtačaka, koje govore o delatnosti proizvodnje sadnog i biljnog materijala za razmnožavanje utvrđene ovim zakonom, za licence, ovlašćenja i dozvole u Republici Albaniji. U vezi postupka sertifikacije semena, član 14. tačka 1. Državna agencija semena i sadnica je organ nadležan za sertifikaciju sadnog i razmnožnog biljnog materijala. Član 14. tačka 3. Procedure i kriterijumi vršenja sertifikacije za pojedine vrste određuje Savet ministara odlukom na predlog ministra. Član 36. ispisivanje sorte iz nacionalnog kataloga, stav 1. tačka c, kada se primeti da sorta nije očuvana i održavana radi ujednačenosti i stabilnosti od strane odgovornog lica i da je izgubila vrednosti za uzgoj i upotrebu, i Tačka ç, kada se ispostavi da iznošeni podaci od aplikanta falsifikovani, dok se u stavu 3 procedure za ispisivanje sorti iz nacionalnog kataloga određuju Administrativnim uputstvom od ministra. Član 53. Upravni prekršaji za prekršaje i član 54. za sankcije – Za upravne prekršaje iz člana 53. Zakona, od strane Inspektorat i izriču se kazne za prekršaje predviđene pojedinim tačkama koje su određene.

Poglavlje 4: Identifikacija i procena budućih uticaja

Najvažniji uticaji identifikovani za kategoriju uticaja

Kategorije uticaja	Identifikovani relevantni uticaji
Ekonomski uticaji	Uticaj na pristup poslovnim finansijama; Uklonjaju se sa tržišta određeni (nekvalitetni) proizvodi; Dozvoljavaju se na tržištu određeni (kvalitetni) proizvodi; Će se uspostave nova preduzeća.
Administrativni teret	Pojednostavljenje obaveza za pružanje informacija preduzećima.
Tržište	Promena tekućih tokova uvoza; Promena tekućih izvoznih tokova.
Investicije-ulaganja	Očekivanja od kompanija da investiraju u nove aktivnosti; Povećanje ulaganja iz dijaspore; Povećanje direktnih stranih ulaganja.
Konkurentnost	Promovisanje inovacija i istraživanja.
Regionalni ekonomski uticaji	Uticaj na posebne poslovne sektore.
Opšti ekonomski razvoj	Uticaj na budući ekonomski rast.
Društveni uticaji	Uticaj na obrazovanje radnika i učenje tokom celog života.
Upravljanje-vladavina	Tretiranje svake osobe na jednak način; Bolje informisanje javnosti u vezi sa određenim pitanjima.
Javno zdravlje i bezbednost ¹	Uticaj na živote ljudi, kao što je životni vek ili stopa mortaliteta; Uticaj u kvalitetu hrane.
Uticaji na životnu sredinu Dobrobit životinja	Uticaj na zdravlje životinja; Uticaj na kvalitet i bezbednost stočne hrane.
Uticaj na osnovna prava Jednak tretman ⁴	Uticaj na zaštitu opcije za princip jednakosti pred zakonom.
Dobro upravljanje	To utiče na način na koji administracija donosi odluke (transparentnost, proceduralni rok, pravo na pristup dosijeu, itd.).

¹ Kada ima uticaj na javno zdravlje i bezbednost, onda redovno ima uticaj na životnu sredinu.

EKONOMSKI UTICAJI

Uticaj na pristup u finansijama za biznis

Uspostavljanjem ovih politika ili izmenom Zakona o semenu, cilja se poboljšanje tržišta kvalitetnim semenom, koje će nesumnjivo uticati na biljnu proizvodnju, će se koristiti bolje radne površine zemljišta, uticati na rast i stimulisanje produktivnih farmera, promena stanja veličine farme i stabilizacija tržišta semena. Sa ovom politikom deo poljoprivrednih proizvoda biće konkurentni na tržištu u pogledu kvaliteta i bezbednosti hrane.

Uklanjanje sa tržišta određenih proizvoda

Minimiziranje prometa i upotrebe nekvalitetnog semena zavisi od proizvodnje i prometa kvalitetnog semena i njihove distribucije na tržištu, koje će imati uticaj u uklanjanju nekvalitetnog semena sa tržišta i njihovo nekorišćenje od strane proizvodnih farmera.

Dozvola za tržište određenih proizvoda

Dozvola tržišta semena će ostati slobodna, unapred podvrgavajući njihovim procedurama za ispitivanje njihovih kvaliteta, koje moraju biti po kriterijumima-standardima definisanim Zakonom o semenu, i njihovu dozvolu za promet na tržištu.

Stvaranje novih preduzeća

Proizvodnja i plasman kvalitetnog semena može da podstakne interesovanje određenih strana za proizvodnju kvalitetnog semena, koji mogu biti registrovani kao operateri (proizvodna preduzeća) za proizvodnju semena, ili može uticati na povećanje broja poljoprivrednika koji će biti na usluzi kompanijama za proizvodnju semena.

Pružanje informacija za preduzeća

Pružanje informacija za preduzeća, u vezi sa svim procedurama i kriterijumima za registraciju sorte ili hibrida na listi semena na Kosovu, biće pojednostavljeno, informisanjem zainteresovanih strana (preduzeća) putem distribucije informacija u vidu raznih elektronskih, uključujući i web stranicu MPŠRR-a.

Promenljivost-varijabilnost tekucih uvoznih tokova

Promena toka sadašnjeg uvoza semena biće moguća kroz podršku lokalnim proizvođačima semena koji će moći da snabdevaju poljoprivrednike kvalitetnim semenom koje daje visoku proizvodnju i kvalitet, komponentnost ova koja će uticati na minimiziranje potražnje poljoprivrednika za uvoznim semenom.

Promenljivost tekućih izvoznih tokova

Podrška i izgradnja kapaciteta lokalnih proizvođača semena na Kosovu ima za cilj snabdevanje farmera kvalitetnim semenom, pokrivanje tržišta lokalnim semenom, takođe će moći da stvore prostor u njihovom izvozu van zemlje.

Ulaganja kompanija u novim delatnostima

Trenutno na Kosovu postoje dva licencirana ekonomska operatera za proizvodnju semena, uglavnom semena sorti pšenice koje se nalaze na Listi semena na Kosovu, međutim iste kompanije takođe imaju za cilj proizvodnju semena drugih poljoprivrednih useva. Ali, treba naglasiti da je razvoj ostalih sektora za proizvodnju semena usko vezan za ulaganja u povećanje stručno-tehničkih kapaciteta u semenskim kompanijama u našoj zemlji.

Ulaganja iz dijaspore

Kroz pravnih procesa sa izradom novog Zakona o semenu na Kosovu, stvoriće se prostor za stranke koje imaju za cilj da investiraju u razvoj semenskog sektora u našoj zemlji, a to mogu biti i spoljni operateri iz dijaspore koji će imati mogućnost ulaganja u sektor proizvodnje i plasmana semena različitih poljoprivrednih kultura.

Ulaganja u sektor semena iz dijaspore u našoj zemlji imaće uticaja u podizanju standarda kvaliteta proizvodnje i plasmana semena na osnovu prakse različitih zemalja sveta iz kojih dolaze investitori.

Direktne strane investicije

Dalja strana ulaganja u sektor semena biće moguća, jer je trenutno nemoguće pokriti naše tržište domaćim semenom, tako da ova situacija može da podstakne strane proizvođače

kompanije semena da se direktno ulažu bilo u proizvodnju ili njihovu trgovinu, koja će u našoj zemlji plaćati porez na svaku delatnost koju budu obavljali, istovremeno će snabdevati poljoprivrednike kvalitetnim semenom.

Promovisanje inovacija i istraživanja

Istraživanje i identifikacija novih sorti ili hibrida koji su kvalitetni i pogodni za različite klimatske uslove biće sprovedeni kroz različita terenska i laboratorijska ispitivanja, a stvoriće se i mogućnosti za promociju njihovih kvaliteta kroz savetodavne usluge poljoprivrednicima.

Uticaj na poslovne sektore

Poboljšanje zakonske regulative za seme stvoriti će mogućnosti za uspešan razvoj semenskog sektora, stvarajući prostor za poslove koji proizvode i plasiraju kvalitetno seme za poljoprivrednike, što će uticati na uspešan razvoj poslovanja u semenskom sektoru.

Uticaj na budući ekonomski rast

Snabdevanje tržišta kvalitetnim semenom će uticati na ekonomski razvoj na nivou zemlje, utičući na povećanje biljne proizvodnje u našoj zemlji, prvo promenom blagostanja farmera ali i kompanija koje se bave proizvodnjom i trgovanjem semena.

DRUŠTVENI UTICAJI

Uticaj na obrazovanje

Razvoj i obrazovanje stručnog i tehničkog kadra biće završeno kroz pohađanje obuka koje organizuju relevantne institucije u cilju pripreme stručnih kadrova, koji će doprineti razvoju semenskog sektora u budućnosti.

Tretman i ravnopravnost pojedinaca

Fizička ili pravna lica koja će se baviti proizvodnjom ili trgovanjem semena, biće ravnopravna bez pola, etničke pripadnosti ili veroispovesti, poštujući pravila koja će biti definisana Zakonom o semenu Republike Kosovo.

Javno informisanje

Sve zainteresovane strane (javnost) biće obavestene o pravilima ili kriterijumima koji će biti predstavljeni u novom Zakonu o semenu na Kosovu, koji će biti predstavljen na web stranici Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja.

Uticaj na živote ljudi

Snabdevanje poljoprivrednika kvalitetnim semenom podrazumeva proizvodnju njihovih proizvoda visoke nutritivne vrednosti i kvaliteta, koji nesumnjivo utiču na zdravu ishranu stanovništva i uticaj na dugovečnost.

Uticaj na kvalitet hrane

Od dobijeni proizvoda će imati uticaj na obezbeđivanje primarne ishrane stanovništva i bezbednost koja će uticati na opšte javno zdravlje, što podrazumeva da je to nacionalni interes u našoj zemlji.

UTICAJI NA ŽIVOTNU SREDINU

Uticaj na zdravlje životinja

Kontinuirana upotreba semena tretiranog hemijskim preparatima (pesticidima) će uticati na zagađenje zemljišta i vode, kao rezultat akumulacije hemijskog otpada koji može da promeni ravnotežu živih bića koja žive na zemlji.

Uticaj na kvalitet i bezbednost stočne hrane

Poboljšanje i upravljanje sistemom kontrole semena na tržištu podrazumeva obezbeđivanje kvalitetnog semena iz kojeg će se dobijati zdravi biljni proizvodi visoke

nutritivne vrednosti, što će direktno uticati na poboljšanje zdravlja životinja ali i proizvedene od njih.

OSNOVNA PRAVA

Princip i jednakost

Pravne garancije i društvene odredbe obezbediće jednaka prava za sve strane.

Uticao na osnovna prava i dobro upravljanje

Unapređenjem ove politike administrativne procedure će biti transparentnije, eliminisaće se preterane birokratske procedure i utvrditi proceduralni rokovi za rešavanje predmeta.

Poglavlje 4.1: Izazovi prikupljanja podataka

Uticao na podataka na izradu koncept dokumenta (prikupljanje podataka)

Tokom izrade koncept dokumenta za seme, uslužili smo se sa podacima koje za izvor informacija imali Departament za ekonomsku analizu i poljoprivrednu statistiku, zadnji popis poljoprivrede 2019, 2020. i 2021. godine od agencije za statistiku Kosova i Zeleni izveštaj 2021.

Pošto, obezbeđivanje podataka iz oblasti poljoprivrede odvija otežano, posebno kao ankete gde je u toku godine obuhvaćeno oko 4 do 5% ukupnog broja porodičnih ekonomija na Kosovu, dok registracija poljoprivrede realizuje se svakih 10 godina, može se reći da ovi podaci ne ispunjavaju uslove za detaljniju i tačniju analizu. Postojeći podaci ne mogu predstavljati sa ovim niskim procentom realno stanje poljoprivrednih porodičnih ekonomija.

Agencija za statistiku Kosova je najovlašćeniji generator podataka, gde svake godine sprovodi anketu za poljoprivredna domaćinstva metodom slučajnog odabira, uključujući oko 4-6% postojećih poljoprivrednih domaćinstava. Dok, svakih 10 godina planirano je da se organizuje registracija poljoprivrede.

Podaci izveštaja Popisa poljoprivrede o korišćenju zemljišta, koji se sprovode svakih 10 godina, obuhvataju registraciju svih varijabli korišćenja zemljišta porodične ekonomije,

kao: površine, struktura poljoprivrednih useva, prinosi, agrotehničke mere kao što su navodnjavanje i tretman sa đubrivima i pesticidima itd. Dok, iako se podaci istraživanja sprovode svake godine, zbog niskog procenta uključenosti poljoprivrednih ekonomija u anketi, ne možemo reći da su reprezentativni.

Registracija poljoprivrede, koja se sprovodi u saradnji sa MPŠRR i ASK, ostaje najpouzdaniji izvor podataka o korišćenju zemljišta i korišćenje poljoprivrednih inputa.

Poglavlje 5: Komunikacija i konsultacije

Rezime komunikacijskih aktivnosti i izvršenih konsultacija za koncept dokument

Proces konsultacija ima za cilj: <ul style="list-style-type: none"> - [Dajte informacije ovde]; - [Kad se KD pošalje na javnu konsultaciju, kolonu za budžet treba izbrisati]; - [Kada se KD pošalje na javnu konsultaciju, naslov kolone 'Indikativni rok' treba da se promeni u 'Vremenski rok']. 						
Glavni cilj	Ciljna grupa	Aktivnost	Komunikacija/obaveštenje	Indikativni rok	Ptrebni budžet	Odgovorno lice
Konsultacije za definisanje problema	Sve zainteresovane strane	Prvi javni sastanak	Obaveštenje poslato putem zvanične elektronske pošte	26.04.2023	MPŠRR	Bali Lestrani
Preliminarne međuministarske konsultacije	Relevantni podsticaji prema članu 7. pravilnika o radu Vlade	Slanje nacрта KD-a	Preko zvanične elektronske pošte			
Pismena javna konsultacija	Relevantne institucije, zainteresovane strane	Objavljivanje nacрта KD-a na portalu za javne konsultacije	Publikacija na web stranici i na Fejsbuk nalogu MPŠRR-a kao i obaveštenje za lokalne medije			

Rezime javnih aktivnosti za Koncept dokument

1. Početna organizacija sa zainteresovanim stranama 26.04.2023. godine, pozivi za učešće su upućeni sledećim institucijama: MPŠRR, PIK, AHV, Poljoprivredni fakultet, Carina, Preduzeća za proizvodnju semena, kao i Uvoznim-trgovinskim udruženja semena.

U međuvremenu, poziv za učešće su se odazvale sledeće institucije: Udruženje Privredne komore Kosova za poljoprivredne agro - inpute, Udruženje mlinara Kosova, kompanija za proizvodnju semena „Agroelita“, kompanija za proizvodnju semena „Koal Seeds“, Poljoprivredni institut Kosova (PIK).

Radna grupa je učesnicima predstavila početak rada Koncept dokumenta, koji ima za cilj kreiranje politike za bolje upravljanje i kontrolu semena uopšte, koje se proizvodi ili trguje iz inostranstva na Kosovu.

Tokom sastanka sa zainteresovanim stranama, preporučeno je da svi njihovi predlozi budu prosleđeni putem njihovih e-mail adresa.

2. Preliminarne međuministarske konsultacije od datuma: 10.10.2023 – 30.10.2023

3. Objava na onlajn platformi od datuma: 31.10.2023 – 20.11.2023.

Objava za društvenu mrežu Fcb MPŠRR-a, a zajedno sa ovim i izrada oglasa (vesti) za web stranicu MPŠRR-a i medije.

Sve publikacije u medijima u vezi sa temom koncept dokumenta biće priložene putem linkova u ovom konceptu.

Poglavlje 6: Poređenje opcija

- Ne promenjeno sadašnje stanje, nastaviće se uvozom, prometom i korišćenjem nekvalitetnog semena, a kao rezultat toga biće niska prosečna proizvodnja po jedinici površine.
- Niska prosečna proizvodnja poljoprivrednih kultura koje se gaje preko agronomskog semena, utiče na niske ekonomske prihode sa efektom smanjenja interesovanja poljoprivrednika za gajenje poljoprivrednih kultura, a takođe povećava zavisnost od uvoznih proizvoda.

Poglavlje 6.1: Planovi sprovođenja za različite opcije

Za ispunjavanje obaveza koje proizilaze iz Zakona o semenu i rešavanja nekih od uzroka problema, **Opcija 2** predviđa:

Povećanje budžeta za obuku i profesionalizaciju fitosanitarnih inspektora za sertifikaciju semena;

- Bolja međuinstitucionalna koordinacija između MPŠRR-a, PIK-a, AHV-a, Poljoprivrednog i veterinarskog fakulteta (PVF), carine, kompanija za proizvodnju semena, kao i udruženja za uvoz semena u cilju harmonizacije i unapređenja politika za sektor semena;
- Svest poljoprivrednika kroz organizaciju kampanje i senzibiliziranje odgovornih institucija o ulozi semenskog sektora.

Plan sprovođenja za Opciju 2

PLAN SPROVOĐENJA OPCIJE 2								
Svrha Politike	Korišćenje kvalitetnog semena kao agronomski resurs i opšteg dobra zasnovano na principima održivog razvoja za poljoprivrednu proizvodnju radi obezbeđivanja ekonomskog prosperiteta.							Iznos očekivnih troškova
Strateški cilj	Obezbeđivanje i obezbednost kvalitetnog semena za poljoprivrednu proizvodnju.							
	Proizvod, delatnost, godina i organizacija/odgovorni departament							
Specifični cilj br. 1 Izgradnja kapaciteta za sprovođenje Zakona	Proizvod 1.1	Bolja institucionalna koordinacija između centralnog nivoa (MPŠRR, PIK, AHV i drugih relevantnih institucija)						
			Godina 1	Godina 2	Godina 3	Godina 4	Godina 5	Institucija /odgovorni departament
		Aktivnost 1.1.1 Bolja međuinstitucionalna koordinacija između MPŠRR-a, PIK-a, AHV-a, Poljoprivredno-veterina	X	X	X	X	X	MPŠRR DPPT / PIK/AHV itd.

		rskog fakulteta (PVF), Carine, kompanija za proizvodnju semena, kao i udruženja za uvoz semena i trgovinu semenom u cilju da uskladi i unapredi politike za sektor semena..							
	Proizvod 1.2	5 obuka osoblja MPŠRR-a i 5 stručnog osoblja PIK-a							
		Aktivnost 1.2.1 Stručne obuke osoblja u MPŠRR, PIK.	X	X	X	X	X		
		Aktivnost 1.2.2 Organizacija		X				MPŠRR DPPT/ PIK	

		prve i druge obuke.							
		Aktivnost 1.2.3 Organizacija treće, četvrte i pete obuke.			X			MPŠRR DPPT/ PIK	
Specifični cilj Br.2	Proizvod 2.1	Bolja institucionalna koordinacija između centralnog nivoa i zainteresovanih strana							
Svest poljoprivrednika o značaju kvalitetnog semena.		Aktivnost 2.1.1 Organizacija kampanje i senzibilizacija institucija odgovornih za ulogu semenskog sektora.	X	X	X	X	X	MPŠRR DPPT/ PIK	
Specifični cilj Br.3	Proizvod 3.1	5 obuka za inspektore sertifikacije semena							
Obuka i profesionalizacija fitosanitarnih inspektora za		Aktivnost 3.1.1 Obuka za sertifikaciju semena		X	X			MPŠRR DPPT/ PIK	

sertifikacij u semena.		proizve denog u zemlji.							
		Aktivno st 3.1.2 Organiz acija prve i druge obuke.						MPŠRR DPPT/ PIK	
		Aktivno st 3.1.3 Organiz acija treće, četvrte i pete obuke.						MPŠRR DPPT/ PIK	

Plan sprovođenja za Opciju 3

PLAN SPROVOĐENJA ZA OPCIJU 3								
Svrha Politike	Korišćenje kvalitetnog semena kao agronomskog resursa i opšteg dobra, zasnovano na principima održivog razvoja za poljoprivrednu proizvodnju za obezbeđivanje ekonomskog prosperiteta.							
Strateški cilj	Obezbeđivanje i bezbednost kvalitetnog semena za poljoprivrednu proizvodnju.							
Specifični cilj 1: Poboljšanje fitosanitarne kontrole kvaliteta semena prema međunarodnim standardima (ISTA, UPOV, OECD)	Proizvod 1.1	Zakon za Seme je izrađen						Institucija/Odgovorni Departament
			2024	2025	2026	2027	2028	
		Aktivnost 1.1 Izrada Zakona	X					MPŠRR / DPPT
		Aktivnost 1.2 Izrada podzakonskih akata		X				MPŠRR / DPPT
	Proizvod 1.2	Određivanje državnih kriterijuma za kvalitet semena na Kosovu						
		Aktivnost 1.2.1 Regulisanje i određivanje standarda za kvalitet semena, postavljanje kriterijuma za različite agronomske parametre za seme koje je namenjeno za biljnu proizvodnju, ili koje će se koristiti kao proizvodi za industrijsku preradu u Republici Kosovo.		X				MPŠRR / DPPT PIK/AHV
Aktivnost 1.2.2 Neophodni zahtevi MPŠRR-a prema			X	X			MPŠRR / DPPT PIK/AHV	

	proizvođačima semena, u vezi kriterijuma ispitivanja za DUS, UKV i Post-kontrolu, koji moraju biti u skladu sa UPOV-ima i ISTA standardima.						
	Aktivnost 1.2.3 Određivanje kriterijuma za dozvoljenu količinu semena koje imaju za cilj njihovo istraživanje i testiranje u Republici Kosovo.		X				MPŠRR / DPPT PIK/AHV
	Aktivnost 1.2.4 Određivanje kriterijuma u vezi sa ovlašćenjima između preduzeća za proizvodnju i reprezentativnih preduzeća-uvoznika semena.		X				MPŠRR/AHV
Proizvod 1.3	Izmene kriterijuma za godine ispitivanja za sorte ili hibride koji će se ispitivati za uzgoj i korisničku vrednost (UKV).						
	Aktivnost 1.3.1 Promene perioda testiranja UKV-a sa najmanje dve godine stabilnih rezultata uporedivih sa standardnim sortama ili hibridima, u periodima		X				MPŠRR/PIK

	ispitivanja do 3 godine.						
	Aktivnost 1.3.2 Kontinuirano prćenje sorti ili hibrida posle njihove registracije u Dozvoljenu listu semena.		X	X	X	X	MPŠRR/AHV/PIK
Proizvod 1.4	Uloga i sastav dve komisije za seme na Kosovu						
	Aktivnost 1.4.1 Formiranje Komisije semena, koja svojim preporukama omogućava registraciju ili uklanjanje sorti ili hibrida sa Kosovske liste semena.		X		X		MPŠRR/ DPPT/ PIK/ FPV/ Udruženja koja se bave semenom.
	Aktivnost 1.4.2 Formiranje Komisije za ocenu žalbi, koja će se baviti slučajevima žalbi nezadovoljnih strana nakon ocene rezultata UGV-a i davanja preporuka od		X		X		MPŠRR/PIK/FPV

		strane Komisije semena.						
	Proizvod 1.5	Određivanje rokova za prijavljivanje rezultata UKV-a, i priprema rešenja za registraciju sorti ili hibrida u Kosovsku listu semena						
		Aktivnost 1.5.1 Određivanje roka za izveštavanje o rezultatima dobijenim od testiranja uzgojnih i korisničkih vrednosti (UKV), različitih poljoprivrednih useva realizovana od strane Poljoprivrednog Instituta Kosova.		X				MPŠRR/PIK
		Aktivnost 1.5.2 Određivanje roka za izradu odluka za sorte ili hibride primljenim u Listi semena Republike Kosovo, od dana davanja preporuke od strane Komisije Liste semena.		X				MPŠRR/DPPT
Specifični cilj 2:	Proizvod 2.1	Određivanje Nacionalne referentne institucije za testiranje i sertifikaciju semena na Kosovu						

<p>Određivanje institucije odgovorne za sertifikaciju semena, vršenje ispitivanja semena na kultivacionu i upotrebnu vrednost (UKV), prepoznatljivost, ujednačenost i stabilnost (PUS) i naknadnu kontrolu u skladu sa standardima UPOV i ISTA.</p>		<p>Aktivnost 2.1.1 Određivanje odgovornog državnog mehanizma, koji će imati glavnu ulogu za ispitivanje, sertifikaciju i licenciranje semena proizvedenog ili plasiranog u našoj zemlji, što bi u ovom slučaju trebalo da bude PIK.</p>		X				MPŠRR/PIK/AHV
	<p>Proizvod 2.2</p>	<p>Pojašnjenje nadležnosti odgovornoj instituciji u vezi sa procesom sertifikacije semena</p>						
		<p>Aktivnost 2.2.1 Regulisanje zakonskih kompetencija za odgovornu instituciju koja će sprovesti ceo proces sertifikacije semena, uključujući i eksperimentalne oblasti post-kontrole.</p>		X	X			MPŠRR/PIK/AHV
<p>Specifični cilj 3:</p>	<p>Proizvod 3.1</p>	<p>Povećanje bezbednosti semena preko fitosanitarnih inspektora na teritoriji Republike Kosovo</p>						

Podizanje kapaciteta za sprovođenje Zakona i inspekciju sorti i hibrida nakon registracije u Kosovskoj listi semena.		Aktivnost 3.1.1 Standardizacija broja inspektora sa brojem površina za sertifikaciju semena, prema praksi zemalja EU-a.		X				MPŠRR/AHV
		Aktivnost 3.1.2 Dodavanje kontrola preko fitosanitarnih inspektora na carini i unutar teritorije zemlje u vezi nesertifikovanog semena koje proizvode od neovlašćenih operatera.		X				MPŠRR/AHV
		Aktivnost 3.1.3 Regulacija kriterijuma koji se odnose na mere protiv fizičkih ili pravnih lica koja postupaju suprotno Zakonu o semenu.		X				MPŠRR/DPPT/AHV
	Proizvod 3.2	Podizanje kapaciteta za stručno osoblje						
	Aktivnost 3.2.1 Organizacija prve i druge obuke.		X	X				MPŠRR/AHV

		Aktivnost 3.2.2 Organizacija treće, četvrte i pete obuke.			X	X	X	MPŠRR/AHV
		Aktivnost 3.2.3 Organizacija prve i druge obuke.		X	X			MPŠRR/PIK
		Aktivnost 3.2.4 Organizacija treće, četvrte i pete obuke.			X	X	X	MPŠRR/PIK
Specifični cilj 4: Zaštita lokalnih farmera od uvoza i prometa nekvalitetnog semena i podizanje svesti o ulozi i značaju kvalitetnog semena.	Proizvod 4.1	Kampanja za promociju kvalitetnog semena i njegove uloge u biljnoj proizvodnji						
		Aktivnost 4.1.1 Promocija kvalitetnog semena kroz savetodavne usluge organizovane na centralnom i lokalnom nivou, sa ciljem distribucije informacija u vezi sa ulogom i značajem kvalitetnog semena koje se nalazi u registru Kosovske liste semena, kao i znanja o njihovom proizvodnom potencijalu i tehnologije gajenja za povećanje		X	X	X	X	MPŠRR/ DSU/ ODP/ udruženja i poljoprivrednici

		biljne proizvodnje na nivou zemlje.					
--	--	-------------------------------------	--	--	--	--	--

Poglavlje 6.2: Tabela poređenja sa tri opcije

[Dajte kratak narativni pregled tri opcija. Takođe, predstavite izabranu opciju i glavne razloge zašto je ona izabrana].

Poređenje opcija

Metod poređenja:			
Relevantni pozitivni uticaji	Opcija 1: Bez promene	Opcija 2: Pобољшanje sprovođenja i izvršenja.	Opcija 3:
		Povećanje budžeta za obuku i profesionalizaciju fitosanitarnih inspektora za sertifikaciju semena;	Unapređenje fitosanitarne kontrole kvaliteta semena prema međunarodnim standardima (ISTA, UPOV, OECD);
		Bolja međuinstitucionalna koordinacija između MPŠRR-a, PIK-a, AHV-a, Poljoprivrednog i veterinarskog fakulteta (PVF), carine, kompanija za proizvodnju semena, kao i udruženja za uvoz semena u cilju usaglašavanja i unapređenja politika za sektor semena;	Оdređivanje institucije nadležne za sertifikaciju semena, vršenje ispitivanja semena na kultivaciju i upotrebnu vrednost (UKV), prepoznatljivost, ujednačenost i stabilnost (DUS) i post- kontrola u skladu sa standardima UPOV i ISTA;
		Stručne obuke osoblja u MPŠRR-a, PIK-a, AHV-a itd.;	Podizanje kapaciteta za sprovođenje Zakona i inspekciju sorti i hibrida nakon registracije u Kosovskoj listi semena;

				Svesnost poljoprivrednika kroz organizaciju kampanje i senzibilisanje odgovornih institucija o ulozi semenskog sektora.			Zaštita lokalnih farmera od uvoza i prometa nekvalitetnog semena i podizanje svesti o ulozi i značaju kvalitetnog semena.		
Relevantni negativni uticaji									
Relevantni troškovi									
Procena očekivanog uticaja na budžet	Godina 1	Godina 2	Godina 3	Godina 1	Godina 2	Godina 3	Godina 1	Godina 2	Godina 3
Zaključak									

Poglavlje 7: Zaključci i sledeći koraci

Opcija 3 predviđa izradu Zakona o semenu, koji će eliminisati uzroke i posledice određene u definiciji problema.

Novi nacrt zakona će odrediti:

- Regulisanje i utvrđivanje standarda za kvalitet semena, postavljanje kriterijuma za različite agronomske parametre za seme koje je namenjeno za biljnu proizvodnju, ili koje će se koristiti kao proizvodi za industrijsku preradu u Republici Kosovo;

- Neophodni zahtevi MPŠRR-a prema proizvođačima semena, koji se odnose na kriterijume ispitivanja za DUS, UKV i Post-kontrolu, koji moraju biti u skladu sa UPOV i ISTA standardima;
- Određivanje kriterijuma za dozvoljenu količinu semena u cilju njihovog istraživanja i testiranja u Republici Kosovo;
- Određivanje kriterijuma u vezi sa ovlašćenjima između proizvodnih preduzeća i semenskih reprezentativnih preduzeća, u kojima se moraju izneti tačke saglasnosti obe strane, kao i sadržina važenja ovlašćenja na određeno vreme, ovo će biti učinjeno kako bi se sprečilo da semenske proizvodne kompanije promenu reprezentativne kompanije unutar roka navedenom u preliminarnom ovlašćenju, izuzev u slučajevima kada se primeti da reprezentativna kompanija zloupotrebila naziv određene sorte ili hibrida, onda će semenska proizvodna kompanija će obavestiti MPŠRR pismeno u ovom slučaju, u cilju razvoja procedure za suspenziju prava ovlašćenja, i uprkos roka koje može imati;
- Izmene kriterijuma za godine ispitivanja za sorte ili hibride koji će se ispitivati za uzgoj i korisničku vrednost (UKV), koji imaju za cilj njihovu registraciju na Dozvoljenoj listi semena u Republici Kosovo, u ovom slučaju treba napomenuti da administrativna uputstva (AU) različitih poljoprivrednih useva koja su trenutno na snazi regulišu kriterijume samo za godine testiranja na period od dve (2) godine, međutim, u određenim slučajevima je potrebna i treća godina ispitivanja zbog različitih rezultata u odnosu na vrednosti standardno-uporednih sorti ili hibrida;
- Kontinuirano praćenje sorti ili hibrida nakon upisa u Listu dozvoljenog semena;
- Formiranje komisija, Komisije za listu semena i Komisije za žalbe semena, koje su u ovom slučaju različite, prva komisija će imati članove iz različitih zainteresovanih strana kao što su: DPPT, PIK, FPV i udruženja koja se bave sa semenom, koja ima zadatak da ocenjuje rezultate UKV-a iz izveštaja Poljoprivrednog instituta Kosova, takođe ima odgovornosti u registraciji i uklanjanje sorte ili hibrida sa dozvoljene liste semena, dok će druga komisija razmatrati žalbe nezadovoljnih nakon ocene rezultata UKV-a i davanja preporuka od strane Komisije za seme;
- Određivanje roka za izveštavanje rezultata dobijenih iz testova uzgoja i korisničkih vrednosti (UKV), različitih poljoprivrednih useva realizovane od Poljoprivrednog Instituta Kosova, rok treba da bude dovoljan da se dođe do kraja laboratorije, statističku analizu, kao i izradu završnog izveštaja za svaku pojedinu poljoprivrednu kulturu;

- Određivanje roka za donošenje odluka za sorte ili hibride prihvaćene u Listi semena Republike Kosovo od dana davanja preporuka od strane Komisije za Liste semena;
- Određivanje odgovornog državnog mehanizma (Nacionalne referentne institucije za ispitivanje i sertifikaciju semena) koji će imati glavnu ulogu za ispitivanje, sertifikaciju i licenciranje semena proizvedene ili plasirane u našoj zemlji, što u ovom slučaju bi trebao da bude Poljoprivredni Institut Kosova (PIK), koji funkcioniše u okviru Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR);
- Regulisanje i pojašnjavanje nadležnosti institucije odgovorne za sertifikaciju semena, koji je trenutno raspoređen u tri različite institucije (MPŠRR, AHV i PIK), dok prema preporukama eksperata i praksi zemalja EU-a, institucija odgovorna za sertifikaciju semena treba da bude Kosovski poljoprivredni institut (PIK), koji će u okviru ovog procesa biti odgovoran i za realizaciju eksperimenteranih polja Post-kontrola koja je neodvojiva karika u procesu sertifikacije semena;
- Standardizacija broja inspektora sa brojem površina za sertifikaciju semena, prema praksi zemalja EU-a;
- Povećanje kontrole preko fitosanitarnih inspektora na carini i unutar teritorije zemlje u vezi sa necertifikovanim semenom koje proizvode od neovlašćenih operatera;
- Regulisanje kriterijuma za mere protiv fizičkih ili pravnih lica koja postupaju suprotno sa Zakonom za seme;
- Neophodnost realizacije obuka za seme koja će se realizovati u različitim periodima za stručno osoblje za seme iz Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja, semenske inspektore Agencije za hranu i veterinu, kao i stručno osoblje poljoprivrednog instituta Kosova, koji se bavi poljskim i laboratorijskim ispitivanjem semena;
- Promocija kvalitetnog semena kroz savetodavne usluge organizovane na centralnom i lokalnom nivou, sa ciljem distribucije informacija u vezi sa ulogom i značajem kvalitetnog semena koje se nalazi u registru Kosovske liste semena, kao i znanja o njihovom proizvodnom potencijalu i tehnologije uzgoja za povećanje biljne proizvodnje na nivou zemlje.

Dodatak 1: Forma procene za ekonomski uticaj

Kategorija ekonomskih uticaja	Glavni uticaj	Da li se očekuje da će se dogoditi ovaj uticaj?		Broj pogođenih organizacija, kompanija i/ili pojedinaca	Očekivana korist ili trošak uticaja	Željeni nivo analize
		Da	Ne			
Radna mesta ²	Dali će se trenutni broj radnih mesta povećati?	Da		Nizak	Nizak	Nizak
	Dali će se trenutni broj radnih mesta smanjiti?		Ne			
	Da li će uticati na nivou plaćanja?	Da		Nizak		
	Da li će uticati na lakoću nalaženja radnog mesta?	Da		Nizak		
Vršenje biznisa	Da li će uticati na pristup finansijama za biznis?	Da				
	Da li će određeni proizvodi biti povučeni sa tržišta?	Da				
	Da li će određeni proizvodi biti dozvoljeni na tržištu?	Da				
	Da li će biti prinuđeni da se zatvore preduzeća?		Ne			
	Da li će se stvaraju nova preduzeća?	Da				
Administrativni teret	Da li će preduzeća biti prinuđena da ispunjavaju obaveze davanja novih informacija?	Da		Nizak		
	Da li su obaveze pojednostavljene davanja informacija preduzećima?	Da				

² Kada utiče na radna mesta, takođe će imati i socijalne uticaje.

Tržište	Da li se očekuje da se promene trenutni uvozni tokovi?	Da				
	Da li se očekuje da se promene trenutni izvozni tokovi?	Da				
Transport	Da li će biti uticaja na način prevoza putnika i/ili tereta?		Ne			
	Da li će biti promene u potrebnom vremenu za prevoz putnika i/ili robe?		Ne			
Investicije	Da li se očekuje da kompanije investiraju u nove aktivnosti?	Da				
	Da li se očekuje da kompanije otkazu ili odložu za kasnije investicije?		Ne			
	Da li će se povećati ulaganja iz dijaspore?	Da				
	Da li će se smanjiti ulaganja iz dijaspore?		Ne			
	Da li će se povećati direktne strane investicije?	Da				
	Da li će se smanjiti direktne strane investicije?		Ne			
Konkurentnost	Da li će porasti cena poslovnih proizvoda, poput električne energije?		Ne			
	Da li će se smanjiti cena poslovnih inputa, poput električne energije?		Ne			
	Da li ima šanse da se promovišu inovacija i istraživanje?	Da				
	Da li ima šanse da inovacija i istraživanje da se ometaju?		Ne			
Uticaj u MSP	Da li su pogođena preduzeća uglavnom mala i srednja preduzeća-MSP?		Ne			
Cene i konkurentnost	Da li će se povećati broj roba i usluga dostupnih preduzećima ili potrošačima?		Ne			
	Da li će se smanjiti broj roba i usluga dostupnih preduzećima ili potrošačima?		Ne			

	Da li će porasti cene roba i postojećih usluga?		Ne			
	Da li će se smanjiti cene roba i postojećih usluga?		Ne			
Regionalni ekonomski uticaji	Dali će to uticati na neki poseban poslovni sektor?	Da				
	Da li je ovaj sektor koncentrisan u određenom regionu?		Ne			
Opšti ekonomski razvoj	Da li će to uticati na budući ekonomski rast?	Da				
	Da li može imati neki uticaj na stopu inflacije?		Ne			

Dodatak 2: Forma procene za društvene uticaje

Kategorija ekonomskih uticaja	Glavni uticaj	Da li se očekuje da će se dogoditi ovaj uticaj?		Broj pogođenih organizacija, kompanija i/ili pojedinaca	Očekivana korist ili trošak uticaja	Željeni nivo analize
		Da	Ne			
Radna mesta ³	Hoc□e li se povećati trenutni broj radnih mesta?	Da		Nizak		
	Hoc□e li se smanjiti trenutni broj radnih mesta?		Ne			
	Da li su pogođena radna mesta u određenom poslovnom sektoru?	Da		Nizak		
	Da li će biti uticaja na nivo plaćanja?	Da		Nizak		

³ Kad utiče na radna mesta, takođe imaće i ekonomske uticaje.

	Da li će to uticati na olakšanje nalaženja radnog mesta?	Da		Nizak		
Regionalni društveni uticaji	Da li su društveni uticaji koncentrisani u određenom regionu ili u određenim gradovima?		Ne			
Uslovi rada	Da li su pogođena prava radnika?		Ne			
	Da li su predviđeni ili uklanjaju standardi za rad u opasnim uslovima?		Ne			
	Da li će to uticati na način razvoja socijalnog dijaloga između zaposlenih i poslodavaca?		Ne			
Socijala obuhvatanja	Da li će to uticati na siromaštvo?	Da		Nizak		
	Da li je pogođen pristup programima socijalne zaštite?	Da		Nizak		
	Da li će se promeniti cena osnovnih dobara i usluga?		Ne			
	Da li će imati uticaj na finansiranje ili organizaciju šema socijalne zaštite?		Ne			
Obrazovanje	Da li će imati uticaj na osnovno obrazovanje?		Ne			
	Da li će imati uticaj na srednje obrazovanje?	Da		Nizak		
	Da li će imati uticaj na visoko obrazovanje?	Da		Nizak		
	Da li će biti uticaja na stručno osposobljavanje?	Da		Nizak		
	Da lić to uticati na obrazovanje radnika i učenje tokom celog života?	Da				
	Da li će imati uticaja na organizaciju ili strukturu obrazovnog sistema?		Ne			

	Da li će imati uticaja na akademske slobode i samoupravu?		Ne			
Kultura	Da li opcija utiče na kulturnu raznolikost?		Ne			
	Da li opcija utiče na finansiranje kulturnih organizacija?		Ne			
	Da li opcija utiče na mogućnosti da ljudi imaju koristi od kulturnih aktivnosti ili učestvuju u njima?		Ne			
	Da li opcija utiče na očuvanje kulturnog nasleđa?		Ne			
Upravljanje	Da li opcija utiče na sposobnost građana da učestvuju u demokratskom procesu?		Ne			
	Da li se sva lica tretiraju jednako?	Da				
	Da li će javnost biti bolje informisana u vezi određenih pitanja?	Da				
	Da li opcija utiče na način kako funkcionišu političke partije?		Ne			
	Da li će imati nekog uticaja na civilno društvo?		Ne			
Javno zdravlje i bezbednost ⁴	Da li će imati nekog uticaja na živote ljudi, kao što je životni vek ili stopa smrtnosti?	Da				
	Da li će imati uticaj na kvalitet hrane?	Da				
	Da li će se zdravstveni rizik povećati ili smanjiti zbog štetnih materija?	Da		Smanjuje se		
	Da li će biti zdravenih uticaja zbog promena nivoa buke ili kvaliteta vazduha, vode i/ili zemljišta?		Ne			

⁴ Kad ima uticaj na javno zdravlje i bezbednost, onda redovno ima uticaja na životnu sredinu.

	Da li će biti posledica po zdravlje usled promena u upotrebi energije?		Ne			
	Da li će biti posledica po zdravlje usled promena u odlaganju otpada?		Ne			
	Da li će imati uticaja na način života ljudi, kao što je nivo interesovanja za sport, promene u ishrani ili promene u upotrebi duvana ili alkohola?		Ne			
	Da li postoje posebne grupe koje se suočavaju sa mnogo većim rizicima od drugih (određeni faktorima kao što su starost, pol, invaliditet, društvena grupa ili region)?		Ne			
Kriminal i bezbednost	Da li utiču šanse da se uhvate kriminalci?		Ne			
	Da li utiče mogući profit od kriminala?		Ne			
	Da li utiče na nivo korupcije?		Ne			
	Da li utiče kapacitet sprovođenja zakona?		Ne			
	Da li to utiče na prava i bezbednost žrtava kriminala?		Ne			

Dodatak 3: Forma procene za uticaje životne sredine

Kategorija ekonomskih uticaja	Glavni uticaj	Da li se očekuje da će se dogoditi ovaj uticaj?		Broj pogođenih organizacija, kompanija i/ili pojedinaca	Očekivana korist ili trošak uticaja	Željeni nivo analize
		Da	Ne			
				Visok/nizak	Visok/nizak	

Klima i održiva sredina	Da li će imati uticaja na emisiju gasova staklene bašte (ugljen-dioksid, metan, itd.)?		Ne			
	Da li će to uticati na potrošnju goriva?		Ne			
	Da li će se promeniti raznolikost resursa koji se koriste za proizvodnju energije?		Ne			
	Da li će imati neku razliku u ceni za prihvatljive proizvode prema životnoj sredini?		Ne			
	Da li će određene aktivnosti postati manje zagađujuće?	Da		Nizak		
Kvalitet vazduha	Da li će to uticati na emisiju zagađivača vazduha?		Ne			
Kvalitet vode	Da li utiče opcija na kvalitet slatke vode?	Da		Nizak		
	Da li utiče opcija na kvalitet podzemnih voda?	Da		Nizak		
	Da li utiče opcija na izvore pitke vode?	Da		Nizak		
Kvalitet zemljišta i korišćenje zemljišta	Da li će imati uticaja na kvalitet zemljišta (u vezi sa zakiseljavanjem, zagađenjem, upotrebom pesticida ili herbicida)?	Da		Nizak		
	Da li će imati uticaja u eroziji tla-zemlje?		Ne			
	Da li će se izgubiti zemljište (kroz izgradnju itd.)?		Ne			
	Da li će se dobijati zemljište (kroz dekontaminaciju, itd.)?		Ne			

	Da li će biti promena u korišćenju zemljišta (npr. od šumskog korišćenja u poljoprivrednoj ili urbanoj upotrebi)?	Da		Nizak		
Otpad i reciklaža	Da li će se promeniti količina generisanog otpada?		Ne			
	Da li će se promeniti načini u kojima se tretiraju otpadi?		Ne			
	Da li će biti uticaja na mogućnosti za reciklažu otpada?		Ne			
Korišćenje izvora-resursa	Da li opcija utiče na korišćenje obnovljivih izvora (riblji fond, hidroenergija, solarna energija, itd.)?		Ne			
	Da li opcija utiče na korišćenje izvora koje nisu neobnovljivi (podzemne vode, minerali, ugalj, itd.)?		Ne			
Stepen opasnosti životne sredine	Da li će biti bilo kakvog uticaja na verovatnoću opasnosti, kao što su požari, eksplozije ili nezgode?		Ne			
	Da li će uticati na spremnost u slučaju prirodne katastrofe?		Ne			
	Da li je zaštita društva pogođena od prirodnih katastrofa?		Ne			
Biodiverzitet, flora i fauna	Da li će imati uticaja na vrste zaštićene ili ugrožene ili u područjima u kojima one žive?		Ne			
	Da li će se ugroziti veličina ili veze između prirodnih područja?		Ne			
	Da li će imati nekog uticaja na broj vrsta na određenom području?		Ne			
Dobrobit životinja	A do të ndikohet trajtimi i kafshëve?		Ne			

	Da li će biti pogođeno zdravlje životinja?	Da				
	Da li će biti pogođeno kvalitet i bezbednost stočne hrane?	Da				

Dodatak 4: Forma procene za uticaj osnovnih prava

Kategorija ekonomskih uticaja	Glavni uticaj	Da li se očekuje da će se dogoditi ovaj uticaj?		Broj pogođenih organizacija, kompanija i/ili pojedinaca Visok/nizak	Očekivana korist ili trošak uticaja Visok/nizak	Željeni nivo analize
		Da	Ne			
Dostojanstvo	Da li utiče opcija na dostojanstvo ljudi, u njihovo pravo na život ili u integritetu jedne osobe?		Ne			
Sloboda	Da li utiče opcija na pravo slobode pojedinaca?		Ne			
	Da li utiče opcija na pravo jedne osobe za privatnost?		Ne			
	Da li utiče opcija na pravo na sklapanje braka ili stvaranje porodice?		Ne			
	Da li utiče opcija na pravnu, ekonomsku ili socijalnu zaštitu pojedinaca ili porodice?		Ne			
	Da li utiče opcija na slobodu misli, savesti ili veroispovesti?		Ne			
	Da li utiče opcija na slobodu izražavanja?		Ne			
	Da li opcija utiče na slobodu okupljanja ili udruživanja?		Ne			
Lični podaci	Da li obuhvata opcija obradu ličnih podataka?		Ne			

	Da li su prava pojedinca na pristup, ispravku i prigovor zagantovana?		Ne			
	Da li je jasan i dobro zaštićeno način na koji se lični podaci obrađuju?		Ne			
Azil	Da li utiče ova opcija pravo na azil?		Ne			
Imovinska prava	Da li će uticati na imovinska prava?		Ne			
	Da li utiče opcija na slobodu poslovanja?		Ne			
Jednak tretman ⁵	Da li štiti opcija princip jednakosti pred zakonom?	Da				
	Da li ima šanse da određene grupe biti oštešene direktno ili indirektno od diskriminacije (npr. bilo kakva diskriminacija na osnovu pola, rase, boje kože, etničke pripadnosti, političkog ili drugog mišljenja, starosti ili seksualne orijentacije)?		Ne			
	Da li utiče opcija na prava osoba sa invaliditetom?		Ne			
Dečija prava	Da li utiče opcija na prava deteta?		Ne			
Dobra administracija	Da li će postati administrativne procedure komplikovanije?		Ne			
	Da li se utiče način na koji administracija donosi odluke?	Da				

⁵ Rodna ravnopravnost se tretira u proceni e rodnog uticaja

	(transparentnost, proceduralni rok, pravo pristupa dosijeku, itd.)?					
	O krivičnom pravu i propisanim kaznama: da li su prava okrivljenog ugrožena?		Ne			
	Da li utiče pristup pravdi?		Ne			